खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता योजना

(WASH Plan)

(२०७९/८०–२०८३/८४)

मिति २०८०/०३/१५ गतेको कार्यपालिकामा पेश गर्दै स्वीकृत गरको।

लेकबेशी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कल्याण, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल
२०७३

लेकबेशी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
सुर्खेत

खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता योजना (२०७९/८०-२०८३/८४)

लेकबेशी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कल्याण, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल
२०७३

दस्तावेज	लेकबेशी नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (२०७९/८०-२०८३/८४)
प्राविधिक सहयोग	ई.सि .सि.आर सि. नेपाल प्रा. लि. भक्तपूर, नेपाल (ECCRC Nepal Pvt.Ltd. Bhaktapur, Nepal)
मिति:	२०८०/०३/१८

विषयसूची

परिच्छेद १ 5

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता)खासस्व) योजनाको परिचय 5

१.१ पृष्ठभूमि 5

१.२ औचित्य 7

१.३ उद्देश्य 8

१.४ दायरा र समयावधि 9

१.५ सिमितता/ अध्ययनका सिमा 9

१.६ तयारी विधि र प्रकृया 10

परिच्छेद २ 14

नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण 14

२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट 14

२.२ भू–उपयोग सम्बन्धी विवरण 14

परिच्छेद ३: 15

नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति 15

३.१ स्थानीय तहको सक्रियता बृद्धि एवं स्थितिको पुनरावलोकन 15

३.१ नगर पालिकाको खानेपानीको अवस्था 15

तालिका नं ३.१ मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको विवरण 16

तालिका नं ३.२ खानेपानीको श्रोतको आधारमा घरपरिवार सम्बन्धी विवरण: 20

३.३. खानेपानीको पर्याप्तता 20

चित्र ३.४ खानेपानीको शुध्दिकरण गर्ने घरधुरी 21

चित्र ३.५ खानेपानी आयोजनाहरूको सुचारुपनको अवस्था 22

तालिका नं ३.६ जोखिमको स्तरीकरण सहित वडागत खानेपानी योजनाको नाम 24

तालिका नं ३.७ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था 28

शैक्षिक संस्थामा खानेपानीको सुबिधा 29
शैक्षिक संस्थाहरुमा शौचालयको अवस्था 30
परिच्छेद ४: 32
योजनाको परिकल्पना, उद्देश्य तथा अवधारणा 32
४.१ योजनाको परिकल्पना 32
४.२ लक्ष्य 32
४.३ उद्देश्यहरु 32
४.४ योजनाको अवधारणा 33
४.४.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु 33
४.४.२ नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका विषयगत क्षेत्रहरु 36
४.४.३ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका आधारहरु 37
४.४.४ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको अन्तरसम्बन्ध 41
परिच्छेद:५ 42
योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण 42
क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी 42
५.१.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण: 42
५.१.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति: 43
क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा रसुरक्षित खानेपानी 44
५.१.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका 47
५.१.४ समष्टिगत रणनीतिहरु: 49
५.१.५ क्षेत्रगतकार्ययोजना तालिका: 50
५.१.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: 52
क्षेत्र : २: पूर्ण सरसफाइ 53
५.२.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण: 53

५.२.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति 54
५.२.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका 54
५.२.४ समष्टिगत रणनीतिहरु: 56
५.२.५ क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: 57
५.२.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: 58
क्षेत्र : ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता 61
५.३.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण: 61
५.३.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति 61
५.३.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका 61
५.३.४ समष्टिगत रणनीतिहरु: 66
५.३.५क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: 66
५.३.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: 70
क्षेत्र : ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा 75
५.४.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण: 75
५.४.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति 76
५.४.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका 77
५.४.४ समष्टिगत रणनीतिहरु: 78
५.४.५ क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: 78
५.४.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: 79
क्षेत्र : ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास 81
५.५.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण: 81
५.५.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति 82
५.५.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका 82

५.४.४ समष्टिगत रणनीतिहरु: 83

५.४.५क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: 84

५.५.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: 85

परिच्छेद–६ 88

संस्थागत संरचना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बिधि 88

६.१ पालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको पहिचान तथा विश्लेषण 88

६.२ खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि आवस्यक मानव श्रोतको व्यवस्था 90

६.३ अनुगमन योजना 90

६.३.१ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा 90

६.३.२अनुगमनको विधी 92

६.३.३.अनुगमनको तह: 92

६.३.४. सूचक 92

६.३.५. नतिजामूलक अनुगमन खाँका 93

६.४ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा 93

अनुसूचीहरु : 96

अनुसूची१: तथ्याङ्क प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजनामाथि छलफल कार्यशालाका सहभागीहरुको उपस्थिति तथा प्रतिवद्धता 96

अनुसुचि ४: विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचकगत विवरण 97

परिच्छेद १

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (खासस्व)को परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

संघीय नेपालका तीन तहमध्ये नागरिकको सबैभन्दा नजिकमा रही लोकतन्त्रको जगका रूपमा र विकासको माध्यमका रूपमा स्थानीय तह रहेको हुन्छ। नेपालको संविधानले गरेको व्यवस्था अनुरूप नागरिककेन्द्रित शासकीय प्रारुप अन्तर्गत संविधानको भाग ३ को मौलिक हक सबैलाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइको पहुँच हुनुपर्ने निश्चितता प्रदान गरेको छ । सोही अनुरुप नेपाल सरकारले जुन सुकै समयमा, जो सुकैलाई र जहाँसुकैठाउँमा प्राप्त हुने गरि पर्याप्त,सुलभ,सुरक्षित,स्वीकार्य र खर्च वहन गर्न सक्ने सामर्थ्य योग्य खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता सेवाको माध्यमबाट सार्वजनिक स्वास्थ्य र जीवनस्तर सुधार गर्ने प्रमुख लक्ष्य राखेको छ । यो लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान गर्न नेपाल सरकारले खासस्व क्षेत्रगत विकास योजना पनि तयार गरेको छ । यसै अनुरुप स्थानीय तहहरुमा पनि आ–आफ्नो क्षेत्रमा स्थानीय स्तरको खास्वस योजना तर्जुमा गरि योजनाबद्ध तवरले अगाडी बढनु अपरिहार्य भएको छ । अत: स्थानीय सरकारहरुले खानेपानी र सरसफाइको लक्ष्य प्राप्ति र दिगो व्यवस्थापनका लागि अहिले सम्म गरिएका प्रयत्नहरुमा अझ तीव्रता दिनुकासाथै संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ। यसै सन्दर्भमा, संयुक्त राष्ट्र संघ द्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को १ र २ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलव्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ र नेपाल सरकारले पनि यो दिगो लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाएको छ । यसका लागि खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा सबै नागरिकको पहुँच निश्चितता गर्दैनिर्विभेद, सशक्तीकरण, सहभागिता, जवाफदेही र कानुनी प्रावधानजस्ता मानवअधिकारका निर्दिष्ट सर्त अवलम्बन गरिनु स्थानीय तहको प्रमुख दायित्व हो ।

खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा सबै नागरिकको पहुँच वृद्धिका लागि स्थानीय तहको संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्नु अपरिहार्य छ । यस क्रममा स्थानीय निकायहरुलाई स्थानीय

सरकारका रुपमा संस्थागत गर्ने दिशामा स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन,२०७४ले सबैभन्दा महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ । यस ऐनले हरेक स्थनीय निकायले क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने र सोको आधारमा वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्नुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । योजनाबद्ध रुपमा सम्पूर्ण जनतामा सुरक्षित खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका कृयाकलाप संचालनका लागि वर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था,सम्भावित श्रोतहरु,सार्वजनिक तथा संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था समुदायको स्वच्छता आनिबानि सम्वन्धमा सर्वेक्षण,अध्ययन छलफल गरी उपलब्ध तथ्यहरु र सूचनाहरुका आधारमा खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको क्षेत्र विकास योजना २०७४-२०८७ संग तादाम्यता मिलाएर खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वचछताका कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरि बजेट समेत आंकलन गरी यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयार गरिएको छ । यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको समग्र विकासको लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति,प्राथमिकता पहिचान तथा परिभाषित गरी यस क्षेत्रमा यस नगरपालिकाको मार्गचित्र तयार गर्नका लागि खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तर्जुमा गर्ने कार्य गरिएको छ ।

अतः स्थानीय तहमा उपलब्ध नागरिक संस्थाहरूको साझेदारीमा स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकासको निरन्तरताको लागि प्रभावकारीरुपमा संस्थागत क्रियाशीलता, स्तरियसेवाप्रवाह, नतिजामूलक सचेतना अभिबृद्धी, व्यापक सामाजीकरण, सामूहिक सशक्तिकरण र स्व-अनुगमन सम्बन्धि क्रियाकलापहरुको नियमित कार्यान्वयन जरुरी रहेकोछ । यसै सिलसिलामा यस नगरपालिकाको क्षेत्रगत अनुभव, स्थानीय तहका सरोकारवालाहरुको पृष्ठपोषण, योजनातर्जुमा कार्यशालाको सुझाव, नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था विश्लेषण र विज्ञहरुका रायसुझाव एवं नीतिगत आधारहरुलाई मध्यनजर गर्दै यस लेकबेशी नगरपालिकाको प्रत्यक्ष सहजीकरण र समन्वयमा यो योजना तयार पारिएकोछ ।

लेकबेशी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण, सुर्खेत कर्णाली प्रदेश, नेपाल २०७३

१.२ औचित्य

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई मानव अधिकारको रूपमा दृष्टिगत गरी सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तहका सबै अंगलाई आ-आफ्नो कामकालागि सक्षम बनाउनु आवश्यक पर्छ । पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको सहज उपलब्धतामा कमी हुनुले स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको वास्तविक उपभोगको प्रत्याभूति सेवाग्राहीले गर्न नसकेको अवस्था विद्यमान छ । यस नगरपालिकाका सबै नागरिकले समावेशी, मर्यादित र समतामूलक आधारमा वास्तविक अर्थमा निर्वाध रुपमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा उपभोग गर्न सक्ने स्थिति तयार गरि सेवाग्राही सेवा अधिकारका बाहक हुन भन्ने संस्कृतिको विकास र कर्तव्यका बाहकहरुमा वाञ्छित मात्रामा हुन नसक्नु एवं खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाका अन्य चुनौतीहरुको स्थानिय स्तरमा सम्बोधन गर्न योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन अपरिहार्य देखिएको छ । संयुक्त राष्ट्र संघले पनि खानेपानी तथा सरसफाइलाई मानवको आधारभुत अधिकारको रुपमा मान्यता दिई दिगो विकास लक्ष्यका विविध परिसूचकहरु मध्ये सरसफाइलाई पनि एक महत्वपूर्ण परिसूचकको रुपमा समावेश गरेको छ। संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को १ र २ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ । नेपाल सरकारले संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाई सकेको सन्दर्भमा स्थानीय तहहरुले दिगो र व्यवस्थित खानेपानी तथा सरसफाइको सुनिश्चितताका लागि योजनाबद्ध तवरले अगाडी बढनु अपरिहार्य भएको छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा यस नगरपालिकाको क्षमता, वास्तविक अवस्था र भावी योजनाहरु तय गर्नका लागि यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको आवश्यकता महसुस गरि निर्माण गरिएको हो । खानेपानी तथा सरसफाइ नागरिकको नैसर्गीक अधिकारको रुपमा नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेको हुँदा यस नगर क्षेत्रका जनतालाई सर्वसुलभ, सुरक्षित र दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सेवाको पहुँचमा अभिवृद्दि गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य तथा जिम्मेवारी हो । योजना विना गरिने हरेक स्थानीय निकायको विकासले खानेपानी र सरसफाइको पहुँचका क्षेत्रमा आशातित सफलता नहुने हुदा स्थानीय भू–

RC Nepal Pvt. Ltd.

सान्दर्भिक तथ्यगत तथ्याङ्क र वस्तुगत आधारमा समुदायसंगको छलफल र स्विकार्यतालाई समेत मध्य नजर गरी सेवाबाट बन्चितिमा परेका समुदायहरुलाई प्राथमिकतामा राखेर योजना बनाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा विकास गर्न खासस्व योजना अति आवश्यक दस्तावेज भएकोले यो योजना निर्माण र कार्यान्वयन अपरिहार्य छ।

१.३ उद्देश्य

यस लेकवेशी नगरपालिकाको खासस्व योजना तर्जुमा गर्नुको मुख्य उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्ः

१. यस लेकवेशी नगरपालिकाको खानेपानीका विद्यमान श्रोतहरु र मौजुदा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धि संरचना सुविधाहरुको लागत संकलन गरि अभिलेखीकरण गर्ने ।

२. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतासंग अन्तरसंबन्धित विषयवस्तुहरु स्वास्थ्य, शिक्षा र आय आर्जनका अवसरहरु सहित यसबाट प्राप्त गर्न सकिने प्रतिफलहरुको परिचालन, प्राथमिकरण र प्रबर्द्धनको योजना तयार गर्ने ।

३. स्थानीय तहमा सेवाबाट वंचीत, पहुँच वाहिरका समुदायमा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रवाहको निश्चितता सहित अल्पकालीन र दिर्घकालीन रणनैतिक योजना तयार पार्ने ।

४. स्थानीय तहको सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको आधार रेखा तथ्याङ्क सहितको मापदण्ड तयार गरि उपरोक्त सेवा विस्तार निश्चित समयावधिमा पूर्ण (१००%) गर्न प्रतिवद्धता सहितको अवधारणा तयार पार्ने ।

५. खासस्व योजना संग अन्य विषयगत योजनाहरुलाई एकिकृत गर्नको निम्ति आबस्यक बजेट विनियोजन सहित स्थानीय तहलाई सहजिकरण गर्ने ।

६. नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको वार्षिक योजना तथा वजेट निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने ।

७. नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) लाई एकरुपता प्रदान गर्ने ।

१.४ दायरा र समयावधि

यस खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको नेपाल खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना २०७४-२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी पाँच वर्ष सम्मको हुनेछ। प्रत्येक योजनाको पाँच वर्षको समय समाप्ति संगै नयाँ योजमामा प्रवेश गर्दा यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ । स्थानीय तहमा यस योजनाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापलाई व्यवहारमा प्रभावकारी कार्यान्वयनर प्रबर्द्धन गर्ने दष्टिले तपसिलमा उल्लेखित तीन चरणका विकास प्रयासको माध्यमबाट स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको योजना कार्यान्वयनका सामाजिक उपलब्धिहरु तय गरेको छ :

१. आधारभूत तह: सेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासका प्रयास मार्फत सेवाग्राहीलाई प्रत्यक्ष सेवा र सहयोग पुर्‍याई तत्काल आवश्यकता पुरा हुने क्रियाकलाप संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

२. मध्यम तह: स्थानीय तहमासेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले ज्ञान, सिप, चेतनाको माध्यमबाट क्षमता र सशक्तिकरणको विकासका प्रयासबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका सेवाग्राहीको वर्तमान अवस्थामा सुधार ल्याउने क्रियाकलाप संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

३. विकसित चरण: स्थानीय तहमा सेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले सेवाग्राहीको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको आधारभुत आवश्यकता सूनिश्चितताको लागिपहुँच विहिन समुदायको पक्षमा नीति तथा संरचनागत व्यवस्थामा सुधार ल्याउन आवश्यक क्रियाकलापको संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

१.५ सिमितता/ अध्ययनका सिमा

साधन, श्रोत, समय, लागत, सूचना लगायत अन्य विषयवस्तुहरुको सिमितताका कारण योजना तर्जुमा प्रक्रिया केही निश्चित सीमा भित्र बाँधिएको हुन्छ, यो खासस्व योजना निर्माण कार्य नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग द्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुसार तयार गरिएको NWASH Apps वाट प्राप्त हुन सक्ने तथ्याङ्कलाई नै यो योजना निर्माण प्रक्रियाको मुख्य सिमाक्षेत्र मानिएको छ । यस

नगरपालीकाको खासस्व अवस्थाको मौजुदा स्थितिको आधार रेखा तयार पार्नको लागि NWASH Apps को प्रयोग गरिएकोहो र यस Apps अन्तर्गतका ९ वटा NWASH/MIS Based Apps मा समावेस गरिएका प्रश्नहरुको माध्यमबाट तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको हो । यस Apps अन्तर्गत तथ्याङ्क तथा आवश्यक सूचनाहरु यस नगरपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरु, कार्यरत कर्मचारीहरु, विद्यालय शिक्षक तथा स्वास्थ्य केन्द्रका कमंचारीका अलावा महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाहरुसंग छलफल गरी संकलन गरिएको हो । घरधुरी तहको सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरु संकलन गर्न सम्पूर्ण घरपरिवारमा नै गई सूचनाहरु संकलन गर्न नसकिएकोले नमुना पद्धति अपनाई १० प्रतिशतको अन्तरालमा नमुना संकलन विधिबाट सम्बन्धित घरधुरीमा गई गणकहरुद्वारा सूचनाहरु संकलन गरि प्राप्त तथ्यहरुलाई यस योजनामा सामान्यिकरण गरिएको छ । तथ्याङ्कहरु संकलनका लागि स्थानीय प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकको अभाव भएकोले कतिपय प्राविधिक सूचनाहरु समेत गैर प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकहरुको माध्यमबाट संकलन गरिएको हो ।

१.६ तयारी विधि र प्रकृया

यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयारीमा तपसिलका प्रक्रियाहरु अवलम्वन गरिएको छ;

१.६.१ खासस्व योजनाको ढांचा,सर्वेक्षण औजार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन :

नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुरुप विषय वस्तु तयारीका लागि फिल्ड सर्वेक्षणका अनुसूची र प्रश्नावलीहरुको पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस नगरपालिकाको खासस्व योजना प्रक्रिया अन्तर्गत सर्वेक्षण औजार तयार गर्दा ऐन, नियम र निर्देशिकामा भएका व्यवस्थाको समेत उपयोग गरी निम्न विधि र प्रक्रिया पुरा गरी आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गरिएको थियो;

ऐन, नियम, निर्देशिका तथा प्रतिवेदन अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो;

खासस्व योजना तर्जुमा सम्बन्धी नगरपालिकाको सोचमाथि छलफल र निर्माणको लागि पालिका स्तरीय निर्णय गरिएको थियो;

खासस्व योजना तर्जुमाका लागि संलग्न हुने संघीय वा प्रादेशिक सरकारी निकाय वा विकास साझेदार संस्थाहरुसंगको वार्ता, परामर्श र छलफलतथा निर्णय सहित समझदारी र सहमती गरिएको थियो;

सेवा प्रदायक संस्थाहरुको छनौट उनीहरुका लागि अभिमुखिकरण, तालिम (NWASH MIS Operation Training) र परिचालनका क्रियाकलाप संचालन गरिएका थिए;

पालिका स्तरमा अवधारणापत्रको प्रस्तुती तथा दुरदर्शीता र परिदृश्य निर्माण कार्यशाला संचालन गरिएको थियो;

समग्रमा यस नगरपालिकाको खासस्व योजन तर्जुमाका लागि सेवा प्रदायक संस्थाका तर्फबाट- खासस्व योजना विज्ञ (टोली नेता) १ जना, सामाजिक परिचालक/ गणक /सब इन्जिनियर (प्रति वार्ड कम्तिमा एकका दरले)१२ जना, इन्जिनियर (IT/GSI) विज्ञ १ जना र दस्तावेजीकरण विज्ञ १ जनाको व्यवस्था गरिएको थियो।

१.६.२ नगरपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी तथा सहमति निर्माण

यस लेकबेशी नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योगना तर्जुमा सम्बन्धमा भएका निर्णय,योजना तर्जुमा संबन्धी कार्यनिर्देश तथा योजना तर्जुमा निर्देशिका बमोजिम नगरपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी तथा सहमति निर्माण कार्यशाला गोष्ठी सम्बन्धित सबै पक्षबीच आपसी सरसल्लाह र समझदारी कायम गरी योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई अगाडि बढाईएको थियो । उक्त कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना पालिकाले गरेको थियो भने सहजिकरण सम्बन्धित विषय विज्ञद्वारा गरिएको थियो । गोष्ठीमा विद्यमान अवस्थामा योजनाको आवश्यकता,योजना तर्जुमा प्रक्रिया, सरोकारवालाको भूमिका तथा योजना निर्माणका लागि आवश्यक तथ्यांकबारे छलफल गरी योजना तर्जुमा कार्यतालिका समेत तयार गरी छलफल गरिएको थियो । खासस्व योगना तर्जुमा कार्यमा सहयोग तथा समन्वयको लागि सोहि अभिमुखिकरण गोष्ठीमा पालिका स्तरीय पाँच सदस्यीय कार्यदल र संयोजक (सम्पर्क व्यक्ति) मनोनयन गरिएको थियो।

१.६.३ तथ्याङ्क संकलन तथा लेखाजोखा

विषयगत तथ्याङ्क संकलनका लागि NWASH Apps को प्रयोग गरिएको थियो र यस Apps मा समावेस गरिएका ९ वटा NWASH/MIS Based Apps मा समाबेस आवश्यक चेकलिष्ट तथा प्रश्नावली अनुसार फिल्ड सर्वेक्षण तथा विभिन्न निकाय, संघ-संस्था र विषयगत क्षेत्रबाट आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गराइएको थियो । यस क्रममा अपुग तथा पर्याप्त हुन नसकेका तथ्यांक तथा सूचनाका लागि परामर्शदातृ संस्थाका विज्ञ टोलीले संबन्धित कार्यालय र संघ-संस्थामा भेटघाट गरी सम्बन्धित पदाधिकारी र कर्मचारीहरुसँग छलफल गरी आवश्यक तथ्यांक संकलन गरिएको थियो । फिल्ड सर्वेक्षणको माध्यमबाट तथ्याङ्क/सूचना संकलनका लागि गणकहरुलाई NWASH MIS सम्बन्धि तीन दिने प्रशिक्षण दिइएको थियो । यो प्रशिक्षणमा NWASH MIS मा प्रयोग हुने ११ वटा Apps को गणकलाई सैद्धान्तीक ज्ञान प्रदान गर्नुका साथै ८ वटा Apps मा अभ्यास पनि गरीएको थियो। NWASH MIS मा प्रयोग हुने ११ वटा Apps हरु मध्ये प्रमुख एउटा NWASH Inventory पूर्ण प्राविधिक भएकोले यसका प्रशिक्षार्थी गणकहरु पनि प्राविधिक पृष्ठभूमिकै छानिएको थियो र आवश्यक सूचना र तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको थियो।

१.६.४ तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण र मस्यौदा तयारी

विभिन्न माध्यमबाट संकलित सूचना र तथ्याङ्कहरुको पुनरावलोकन गरि तथ्याङ्कहरुको संहिता र प्रारम्भिक फिल्ड प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो र विज्ञहरुको सहयोगमा प्रशोधन तथा विस्तृत बिश्लेषण गरि यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति वर्तमान स्थितिको मौजुदा स्थितिको पहिचान गरि आधार रेखा तयार पारिएकोछ । तत्पश्चात, वार्ड स्तरीय छलफल र परामर्श गोष्ठीबाट प्रमाणीकरण भएको तथ्याङ्क र सूचनाको आधारमा खासस्व योजना तर्जुमा खाँका अनुसार मस्यौदा खासस्व योजना तयार पारिएको थियो । यो मस्यौदा यस नगरपालिका जनप्रतिनिधि, कार्यपालिका, कार्यकारी, प्राविधिकहरु, कार्यदल सहित स्थानीय तहमा कार्यरत खासस्व क्षेत्रका सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरु सहित उपस्थित एक दिने गोष्ठीको आयोजना गरि सो मस्यौदा

योजना प्रस्तुत गरिएको थियो । सो गोष्ठीमा खासस्व योजनाको बुँदागत छलफल गरि उपस्थित सहभागीहरुको सुझाव, पृष्ठपोषण प्राप्त गरी मस्यौदा योजनामा समावेश गरीएको थियो । साथै, वार्ड स्तरमा प्राप्त अल्पकालिन, मध्यकालिन, दीर्घकालिन आयोजनाहरुलाई प्राथमीकीकरणका लागि सो गोष्ठीमा सहजीकरण गरिएको थियो । प्राथमीकीकरणमा परेका ती आयोजनाहरुलाई कसरी आगामी योजनामा कसरि समावेश गर्ने भन्ने वारे गोष्ठीबाट सुझाव ग्रहण गरी ती सबै सुझाव र गोष्ठीको कार्य विवरणको अभिलेखिकरण गरी योजना प्रतिवेदनमा संलग्न गरिएको छ । अत: पालिका स्तरीय गोष्ठीबाट प्राप्त सुझाव, पृष्ठपोषण र आयोजनाहरुको प्राथमीकीकरणको आधारमा यस नगरपालिकाको पहिलो खासस्व योजनाको रुपमा तयार गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.६.५ खासस्व योजना प्रमाणीकरण गोष्ठी

यो योजना तर्जुमाका विभिन्न चरण तथा प्रक्रियाबाट प्राप्त उपलब्धीलाई अन्तिम रुप दिन पालिका स्तरीय योजना प्रमाणीकरण कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । गोष्ठीमा आवधिक तर्जुमाको दिशानिर्देश गर्ने विषयगत प्रतिनिधि, विषयगत निकायका प्रतिनिधि, संघ-संस्थाका प्रतिनिधि, नीजि क्षेत्र, लक्षित वर्गको सक्रिय सभागिता रहेको थियो । गोष्ठीमा प्रस्तावित खानेपानी तथा सरसफाइका दुरदृष्टि, परिलक्ष्य, लक्ष्य, रणनीति, अन्य विकासका साझेदारहरुको संलग्नता, पालिकाको खासस्व कार्यक्रमहरुको बजेट, जलवायु परिवर्तनका असर र अनुकुलन योजना, विपद व्यवस्थापनका योजना, संस्थागत क्षमता सम्बन्धि छलफलका अलावा प्राप्त सूचना र तथ्याङ्कहरुको पुष्टिकरण गर्ने कार्य गरिएको थियो । यो योजना दस्तावेजको वैधानिक आधारका लागि सरोकार निकायबाट प्राप्त सुझाव र पृष्ठपोषणलाई समायोजन गरी योजना विज्ञ टोलीद्वारा यो योजना दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ ।

१.६.६ खासस्व योजना तयारी तथा सार्वजनिकिकरण

यो खासस्व योजना यस नगरपालिकाको बैठकबाट कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता सहित स्वीकृत गरी कार्यपालिकाको बैठकबाट पारित गर्ने गरी प्रमाणीकरण र सार्वजनिकिरण गरिएको छ । यसका साथै खासस्व क्षेत्रको यो योजनामा आधारित भई यस नगरपालिकाको बार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा गरी यो योजना कार्यान्वयन गरिनेछ । ऐन नियम तथा नीतिगत व्यवस्था तथा निर्धारित ढाँचा अनुसार खासस्व योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याकंन गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने तथा सिकाईको अभिलेखन तथा योजना अद्यावधिक कार्यमा प्रयोग गरिनेछ ।

परिच्छेद २

नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण

२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट

लेकबेशी नगरपालिका कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत जिल्लामा पर्ने स्थनीय तह मध्य एक नगरपालिका हो । सुर्खेत जिल्लामा ४ वटा नगरपालिका र ६ वटा गाउँपालिका गरि जम्मा १० वटा स्थानीय तह रहेका छन्न । यस जिल्लाका १० वटा स्थानीय तह मध्येको लेकबेशी नगरपालिका एक नगरपालिका हो जसलाई १० वटा वडाहरुमा विभाजन गरिएको छ । लेकबेशी नगरपालिका सुर्खेत जिल्लाको मध्यपुर्वि भागमा अवस्थित छ । लेकबेशी नगरपालिकाको वि.सं. २०७२ साल भाद्र ३० गतेको नेपाल सरकारको मन्त्री परिषदको निर्णयबाट सुर्खेत जिल्लाको साविकका ५ वटा गाविसहरू लेखफर्सा, दशरथपुर, नेटा, कल्याण र साटाखानीलाइ एक अपसमा गाभेर १० वटा बडामा विभाजन गरि लेकबेशी नगरपालिका घोषणा गरे अनुसार २०७२ साल भाद्र ३० गते बिधिवत रुपमा स्थापना भएको हो । यो नगरपालिका समुन्द्री सतहको न्यूनतम १९८ (तातापानी) मिटरको उचाई देखि अधिकतम २३६७ (मटेला गुराँसे) मिटर सम्मको उचाईमा रहेको छ र यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल १८०.९२ बर्ग किमि रहेको छ । यस नगरपालिकाको कार्यालय ४८० मिटरको उचाईमा रहेको छ । लेकबेशी नगरपालीकाको सिमाना पूर्वमा गुर्भाकोट नगरपालिका, पश्चिम तथा केही उत्तरीभेगमा बिरेन्द्रनगर नगरपालिका, उत्तरमा चिङ्गाढ गाउँपलिका तथा दक्षिणमा भेरीगंगा नगरपालिका रहेका छन ।

२.२ भू–उपयोग सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकाका प्रमुख नदी किनार क्षेत्रहरु कृषि उत्पादनका लागि प्रशिद्ध मानिन्छ । लेकबेशी नगरपालिका पूर्णरुपमा महाभारतीय पर्वत क्षेत्रको तल्लो भागमा पर्ने हुँदा यहाँको सम्पूर्ण धरातलमा पर्वतीय विशेषता झल्केको पाईन्छ । भू–धरातलीय आधारमा यस नगरपालिकालाई ३ भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

क) बेसी क्षेत्र : यस नगरपालिकामा प्रमुख नदी तथा नदी किनारमा पर्ने क्षेत्रहरु कृषि उत्पादनका लागि प्रशिद्ध मानिन्छन । यस नगरपालिकामा ठुदा नदीमा भेरी नदी तथा, मुख्य गाड तथा खोलाहरुमा ....रहेका छन ।

ख) मध्ये पहाडी लेक क्षेत्र : समुद्र सतहबाट १९८ मिटर देखि २३६७ मिटरसम्मको पहाडी भू–भाग यस अन्तर्गत पर्दछन । नगरपालिकाको दुई तिहाई भाग भन्दा बढी यस क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछन । अन्नवालीहरुमा विशेष गरी धान, मकै, गहुँ, जौं, कोदो तथा तेलहन आदिको उत्पादन हुने भएतापनि यो क्षेत्र विशेष गरी अमिलो जातका फलफूलहरु जस्तै सुन्तला, आँप, मौसम तथा कागतीको लागि प्रसिद्ध मानिन्छ ।

ग) भिरालो लेक क्षेत्र : समुन्द्री सतहबाट २००० मिटर भन्दा माथिको क्षेत्र यस क्षेत्रमा पर्दछ । यस क्षेत्रमा अन्नवाली विशेष गरी मकै, जौं, कोदो, तरकारी, आलु र फलफूलहरुमा .... खेतीको प्रचुर सम्भावना देखिन्छ ।

परिच्छेद ३:

नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति

३.१ स्थानीय तहको सक्रियता बृद्दि एवं स्थितिको पुनरावलोकन

३.१ नगर पालिकाको खानेपानीको अवस्था

३.१.१ पानीको प्राथमिक श्रोतहरु

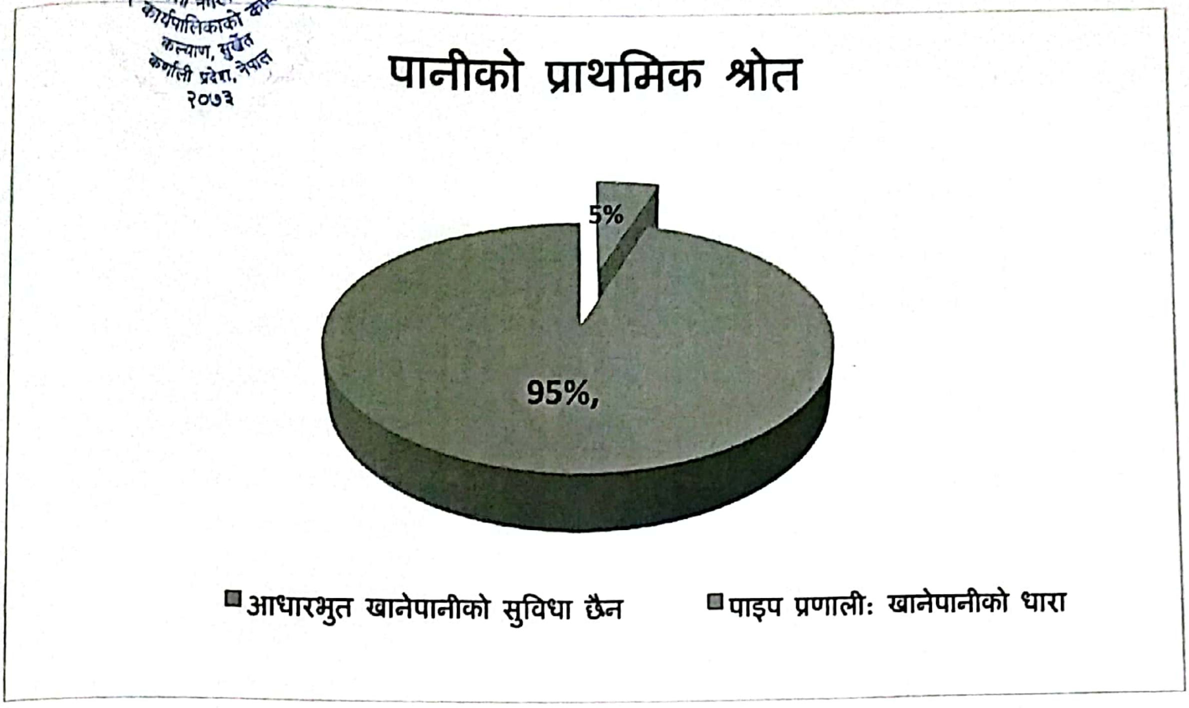

यस नगरपालिकामा गरिईएको कूल ७४४ नमुना घरधुरी सर्वेक्षण -२०८० अनुसार कुल ९५.००प्रतिशत घरपरिवामा पाइप प्रणाली: खानेपानीको धारा अर्थात् पाइपबाट वितरित खानेपानीको पहुँच पुगेको देखिन्छ । पाइपबाट वितरित धाराको पानी उपलब्ध नभएका करिब ५.०० प्रतिशशत घरपरिवारले आधारभुत खानेपानीको सुविधा पाएका छैनन्, असुरक्षित खानेपानीका प्राथमिक श्रोतहरु जस्तै: खोला,कूलो र अन्य श्रोतको पानी प्रयोग गर्ने गरेको पाईएको छ।

श्रोत:NWASHसर्वेक्षण २०८०

३.१.२ खानेपानीका चालु योजनाहरु

यस लेकबेशी नगरपालिकाले यस क्षेत्रका शत प्रतिशत जनसंख्यालाई आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा पु-याउन वडा गत योजना संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ । वडा अनुसार खानेपानीका चालु योजनाहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ।

तालिका नं ३.१ मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको विवरण

सि.न.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	जम्मा धारा	घरधुरि	पुरूष	महिला	जम्मा
१	गमखोला सेमीला खानेपानी योजना	४	६०	५७	१५६	१३९	२९५
२	चुन्चे गोठेरि खानेपानी योजना	८	११८	११५	३३०	३२४	६५४
३	बुलबुले खानेपानी योजना	९	२४५	२२६	५५५	५७०	११२५
४	ज्यामिरे गगटे खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	७, ९	९४	९४	४१४	३७४	७८८
५	तिरतिरे खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	३	८२	८२	२४२	२२९	४७१

६	साटाफाट खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	१०	७१	७२	२२८	२४५	४७३
७	बाख्रे खोली खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	१०	१६१	१६१	४५९	४३८	८९७
८	साटाखानी खानेपानी तथा सरसफाई योजना	९	२६८	२६७	८७८	८६४	१७४२
९	सिम्ले खानेपानी योजना	३	१०	१३९	१३०	११७	२४७
१०	टाणी कमैधारी खानेपानी योजना	४	०	०	०	०	०
११	गाम खोला खानेपानी योजना	४	०	०	०	०	०
१२	तारे पहरा खानेपानी योजना	४	१	३	०	०	०
१३	मुलपानी खानेपानी योजना	४	०	०	०	०	०
१४	तल्लो घुम्ने खानेपानी योजना	४	०	०	०	०	०
१५	मसेरी खानेपानी योजना	४	५	१६	३३	४९	८२
१६	तारेपरा खापा योजना स्किम-१	४	४	१३	३१	२५	५६
१७	कागते सिम्ले खापा योजना	४	३९	५८	१४२	१३८	२८०
१८	छिपछिपे खानेपानी योजना	४	३	८	१८	१९	३७
१९	पुनेगैरा खानेपानी योजना	४	२	६	८	१६	२४
२०	मसेरी दशरथपुर रामघाट खापा योजना	४	४३	२८०	३६७	३४४	७११
२१	काउलापानी खानेपानी संस्था	१०	२०	२०	५०	४९	९९
२२	साझीखोरीया पावर हाउस खापा योजना	१०	१५०	१५०	३७७	३६८	७४५
२३	चिसापानी खानेपानी योजना	१०	२०	२०	७	७	१४
२४	निगालपानी नेटा बृहत् खापा योजना	५	५	१४	१८९	१९३	३८२
२५	झोर्लीङ्ग गैरा ठुलो खत्लाकुरा खापा योजना	५	१३	३४	१२३	११४	२३७
२६	सानो खत्लाकुरा ठुलो निगाली खापा योजना	५	७	१४	३४	४१	७५
२७	छरेखोला धातुतोल खापा योजना	५	४	४	८	१०	१८
२८	रानीवन खहरे खानेपानी योजना	५	६	१३	३७	३०	६७
२९	निगालपानी सिस्नेरी खापा योजना	५	४	५	१५	१०	२५
३०	बारागाँउ खोला खापा योजना (नँयागाँउ)	५	६	६	०	०	०
३१	पातल कफ्लेनी खापा योजना	५	९	२६	६४	५१	११५
३२	कपासे कल्लेरी खापा योजना	५	२४	२४	७९	७३	१५२
३३	खल्दु गैरा खानेपानी योजना	५	१०	१९	६८	५७	१२५
३४	बेतेनी गीठे खानेपानी योजना	५	१९	१९	५४	५२	१०६
३५	खोल्तेपानी खानेपानी योजना	५	४	७	१७	१९	३६
३६	बेतिनी चाँैतारी खोनेपानी योजना	५	२	७	१६	१४	३०
३७	धारापानी बल्लाए खानेपानी योजना	६	४	१५	३२	४०	७२
३८	जुगेपानी भुरूङ्गडाँडा खापा योजना	५	४	८	३२	२०	५२
३९	जुगेपानी भिरगाँउ खापा योजना	५	४	९	१९	१८	३७
४०	कैनगैरा नेता खानेपानी योजना	५	५	१५	४९	५६	१०५
४१	न्यावल खोला खानेपानी योजना	५	४	७	२३	१७	४०

४२	न्यावलखोला माथिललो फालीकोट खापा योजना	५	१	६	१०	१२	२२
४३	रेग्मी खरबारी खानेपानी योजना	५	१	४	११	१०	२१
४४	चालीसे डाँडा खानेपानी योजना	५	१	७	८	१५	२३
४५	सालडाँडा खानेपानी योजना	५	२	४	१४	१२	२६
४६	अपगा ैरा खानेपानी योजना	५	३	२१	५५	५०	१०५
४७	रानीवन ठकुरी टोल खापा योजना	५	५	९	२३	२५	४८
४८	पुलामी खोला रावत टा ेल खापा योजना	५	६	८	२१	२१	४२
४९	हुन्निटे खोला खानेपानी योजना	५	५	६	१९	१६	३५
५०	बैंस खोला खानेपानी योजना	५	४	४	११	९	२०
५१	कमेरी खोला खानेअपानी योजना	५	६	७	१९	१९	३८
५२	रतन गैरा खानेपानी योजना	५	३९	१२२	४६	५१	९७
५३	अ ामल डाँडा खानेपानी योजना	५	३	९	२२	२१	४३
५४	नियालखोला फालीकोट डाँडागाँउ खापा योजना	५	१२	७१	१८४	१९८	३८२
५५	नियालखोला तल्लो फालीकोट खापा योजना	५	०	०	०	०	०
५६	रयाउके बाशघारी खानेपानी योजना	२	२८१	२७४	६२०	६५६	१२७६
५७	साझे बुदबुदे खानेपानी योजना	२	६२६	६२८	१७८७	१८७२	३६५९
५८	लेकबेशी बृहत् खापा तथा सरसफाई योजना	१	१६	११६	४५३	३५७	८१०
५९	टोप्रे खानेपानी योजना	१	१२	१२	३०	३६	६६
६०	खोलिगाँउ खानेपानी योजना	६	५	२५	४२	५३	९५
६१	राजिगाँउ खानेपानी योजना	६	१	२७	५५	७०	१२५
६२	पाङ्ग्री झ्याल खानेपानी योजना	६	२	७	१९	१३	३२
६३	तारे पहरा खानेपानी योजना	३	५३	५२	१३०	१५६	२८६
६४	गमखोला सिमलकुना खानेपानी योजना	६	४१	३५१	९३९	९०६	१८४५
६५	जुङ्गेपानी खानेपानी योजना	५	२५	३७	१०३	९८	२०१
६६	र्यालेखोला खानेपानी योजना	६	६	४०	११५	१०३	२१८
६७	भदौरे खानेपानी योजना	६	४	९	२४	३१	५५
६८	भुल्केपानी खानेपानी योजना	१०	५३	६४	१८९	१९१	३८०
६९	कोलखोला लोसे गन्नेपानी खापा योजना	८	१०५	१०४	२७४	३१३	५८७
७०	नुनखोला चिल्ले खानेपानी योजना	८	७	२६	१८	२३	४१
७१	सुब्बाकुना खानेपानी निर्माण समीती	८	४	६	१९	१९	३८
७२	ज्यामिरे तार्जले खापा योजना	८	४६	४६	१०७	११९	२२६
७३	धारापानी सालडाँडा खापा योजना	८	२	१५	३४	३९	७३
७४	स्याल स्याले खानेपानी योजना	८	१८	१८	१०८	१००	२०८
७५	शेसीखोला खानेपानी योजना	२	२	८	१९	१७	३६

७६	गोरू जुरे खानेपानी योजना	२	१	८	१२	१०	२२
७७	सोलार पम्पीङ्ग खानेपानी योजना	२	९	८	११६	१०१	२१७
७८	खोल्टेपानी रखालखर्क खानेपानी योजना	२	१	७	१५	१७	३२
७९	ठुलोखोला साँझे बरा ठाँटी खापा योजना	२	४	३४	९०	८०	१७०
८०	बाघदुले खानेपानी योजना	७	५	३३	७७	१०४	१८१
८१	राइखर्क खानेपानी योजना	७	२३	१०९	५०२	२९६	७९८
८२	कल्याणखोला कुइरे खापा योजना	७	७	१७	४३	४४	८७
८३	काप्रेखोला खानेपानी योजना	३	१५	१५	४०	४१	८१
८४	रिठा खेला खानेपानी योजना	३	३	९	२१	२४	४५
		जम्मा	२९९५	४४१६	११७२८	११४७८	२३२०६

श्रोत:NWASH सर्वेक्षण २०८०

३.१.३ खानेपानीको सेवाको पहुँच

यस नगर पालिकाका करिव ९५ प्रतिशत घरधुरीले मात्र आधारभूत खानेपानी सेवा पाएको देखिन्छ भने ५ प्रतिशत घरधुरी अझैपनी आधारभूत खानेपानी सेवा नपाएको देखिन्छ । यस लेकबेशी नगरपालिकाको क्षेत्रगत खानेपानी सेवाको पहुचको अवस्थालाई वडागतरुपमा खानेपानीको श्रोत र सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरी तथा जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा विश्लेषणका गरिएको छ ।

तालिका नं ३.२ खानेपानीको श्रोतको आधारमा घरपरिवार सम्बन्धी विवरण:

वडा नं.	जम्मा घरधुरि	खानेपानीको श्रोत		
		आधारभूत खानेपानी सेवा पाएका	आधारभुत खानेपानीको सुविधा नभएका	कैफियत
१	१०२८	१३५	२	
२	४७८	५६	८	
३	५५३	२९		
४	७६६	१३१		
५	७९४	१२२	४	
६	८२८	८९	२१	
७	६६१	२०	३	
८	५१९	८		
९	९३३			
१०	८८०	९४		
जम्मा	७४४१	६८२	३८	

श्रोत:NWASH सर्वेक्षण २०८०

३.३.खानेपानीको पर्याप्तता

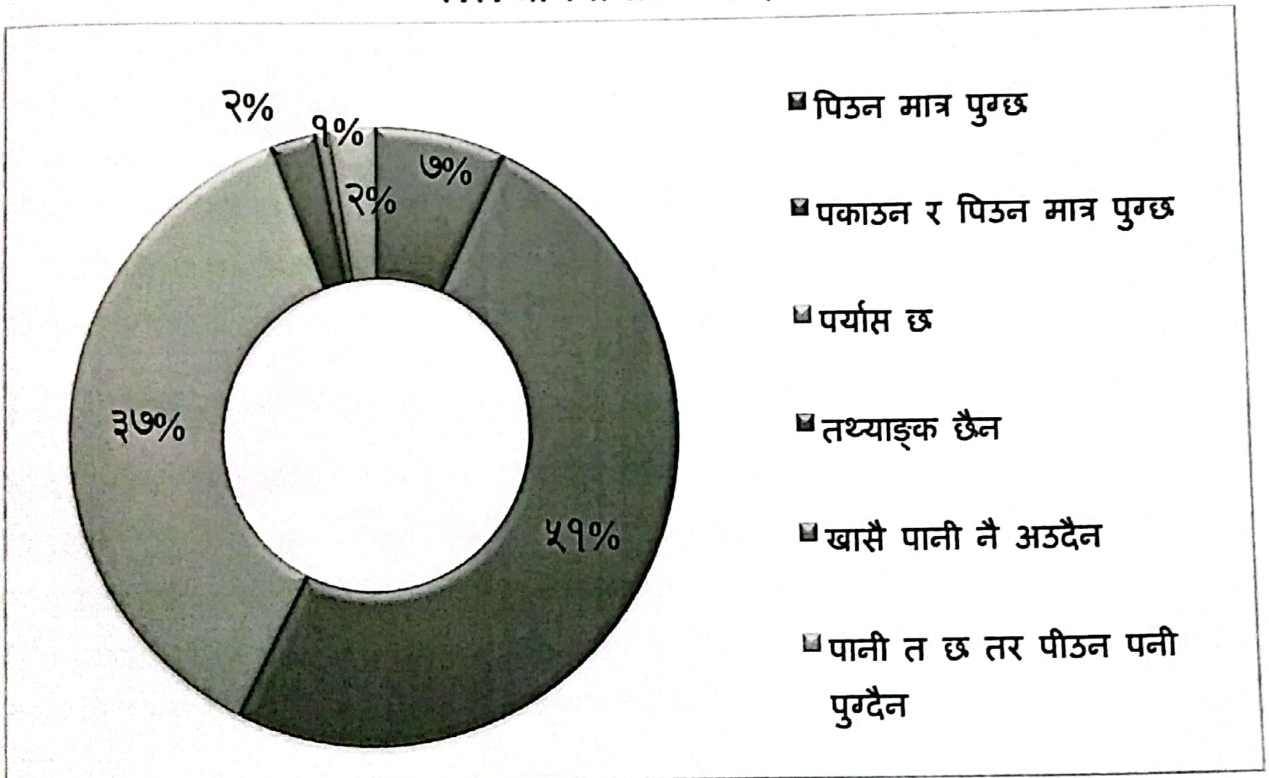

श्रोत:NWASH सर्वेक्षण २०८०

चित्र ३.४ खानेपानीको शुध्दिकरण गर्ने घरधुरी

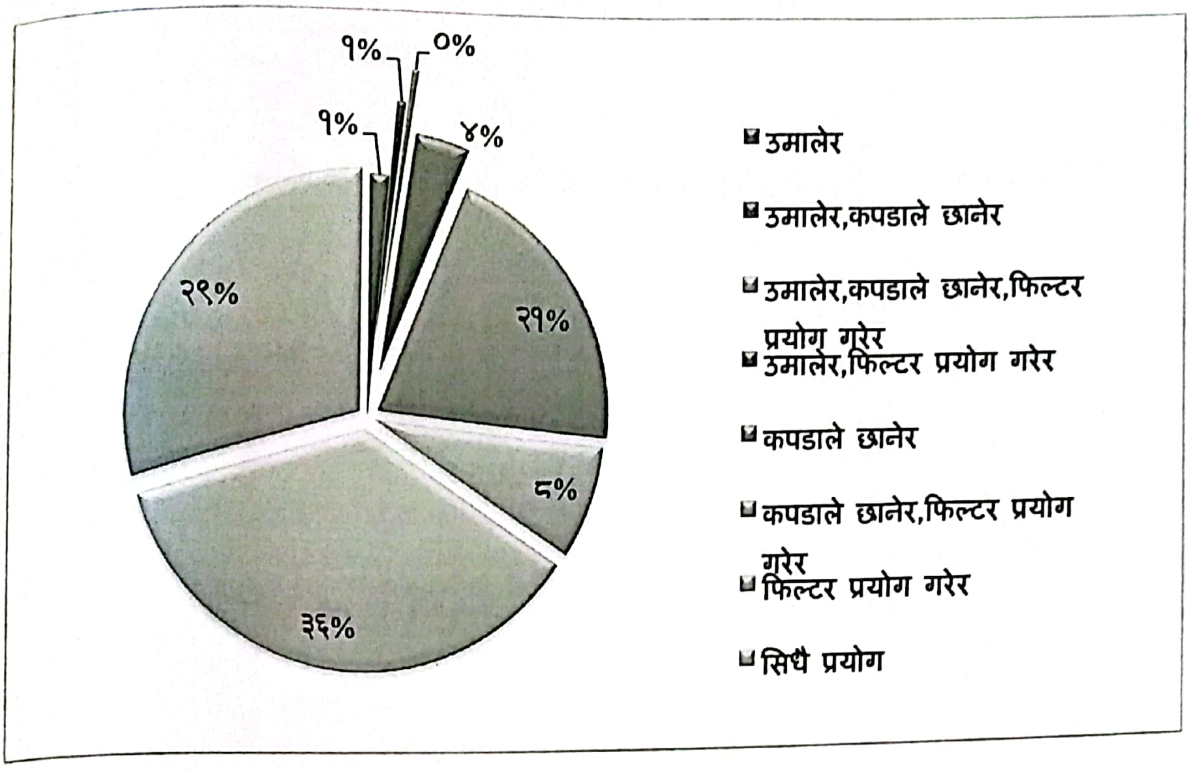

३.१.४ पानीको गुणस्तर

यस नगरपालिकामा गरिएको सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८० अनुसार, खानेपानीको शुद्दिकरण नगरी उपभोग गर्ने घरघुरी २९ प्रतिसत देखिएको छ । यो तथ्याङ्कलाइ हेर्दा झण्डै ५० प्रितशत भन्दा बढी नगरबासी जनताहरूले पानी सुद्दीकरणको कुनैपनी उपाय नअपनाइ पानी पिउने गरेको देखीन्छ । त्यसैले, यस नगरपालिकामा पानी शुद्धिकरणका उपायहरु अवलम्बन र पानी शुद्धिकरण गर्ने परिपाटी योजनाबद्ध रुपमा लिनु पर्ने देखिन्छ । अधिकांश सर्वसाधारणले सुरक्षित खानेपानी पिउन पाएका छैनन्, मानव स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर गर्ने खानेपानी नै शुद्ध नहुदा मानिसका लागि अत्यावश्यक शुद्ध पानीको समस्या अहिले चिन्ता र चासोको विषय बनेको छ ।

३.१.५ खानेपानी योजनाहरुको सुचारुपन/कार्यक्षमता

मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको कार्यक्षमता तथा सुचारुपन

यस नगरपालिकामा निर्माण सम्पन्न र निर्माणाधिन सम्पूर्ण आयोजनाहरुमा संचालन तथा मर्मत सम्भारका लागि कोषको आभावका कारण खासै पहल भएको देखिदैन । तसर्थ यी खानेपानी आयोजनाको मर्मत सम्भार कोषको अनिवार्य स्थापना गर्न सकेको खण्डमा यसको दिगोपना कायम रहन्छ र सबै आयोजनाहरु लाई संचालनमा ल्याउन सकिने आवस्था छ ।

यस नगरपालिकाको हालको अवस्थामा तलको चित्र नं. ३.५ मा देखाईएको सुचारुपनको अवस्था हेर्दा जम्मा ४८ वटा खानेपानी आयोजना राम्रो संग सन्चालित छन् भने ८ वटा खानेपानी आयोजना सामान्य मर्मत गर्नुपर्ने, २८ वटा खानेपानी योजना बृहत् मर्मत गर्नुपर्ने देखिन्छन् ।

चित्र ३.५ खानेपानी आयोजनाहरूको सुचारुपनको अवस्था

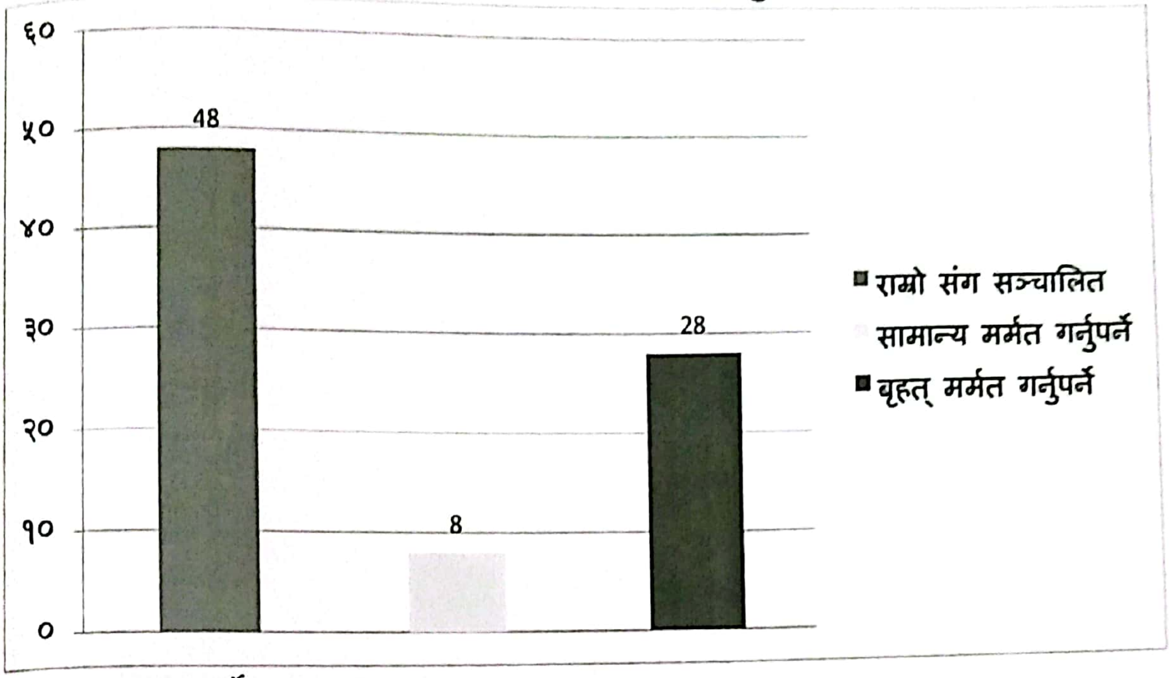

श्रोत:NWASH सर्वेक्षण २०८०

यस नगरपालिका क्षेत्रभीत्र कुल ८४ मौजुदा खानेपानी आयोजना/प्रणालीहरु छन् तथापी सबै अयोजनाहरूमा उपभोक्ता सिमिती सकृय छैनन्। । ८४ बटा अयोजना मध्ये ४० वटा मात्र उपभोक्ता समिती सकृय देखिन्छ । यी आयोजना संचालनको शुरुवाती अवस्थामा उपभोक्ता समितिहरु सक्रिय हुने र केहि समय पश्चात् समितिहरु निष्कृय हुने अवस्था देखिन्छ । आयोजनाको संचालन तथा मर्मत सम्भारका लागि केही नगन्य बाहेक समितिहरुबाट खासै पहल भएको देखिदैन । सुचारुपनका लागि जोखिमको स्तरीकरण तथा सुचारुपनको प्रासाकंका आधारमा यस नगरपालिकामा रहेका आयोजनाको दिगोपनाका वर्गिकरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.३ प्रासाकंका आधारमा योजनाहरुको दिगोपनाका वर्गिकरण

जम्मा प्रासाक	सुचारुपनका लागि जोखिमको स्तर	योजनासंख्या / वटा
७० भन्दा बढि	कम जोखिम वा जोखिममा छैन	४८
६० देखि ७०	केहि जोखिम	८
६० भन्दा कम	बढि जोखिम	२८

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८०

नगरपालिका क्षेत्रभीत्रका मौजुदा खानेपानी आयोजना प्रणालीहरुको सम्पुर्ण संरचनाहरु र पाइपलाइन समेतको भू–सान्दर्भिक सूचना तथा तथ्यांक संकलनको लागि गरिएको सर्वेक्षण २०८० अनुसार जोखिमको स्तरीकरणको प्रासांक सहित वडागत खानेपानी योजनाको नामहरु तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.६ जोखिमको स्तरीकरण सहित वडागत खानेपानी योजनाको नाम

क्र.स.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	प्रासाङ्क प्रतिशत	कैफियत
१	लेकबेशी बृहत् खापा तथा सरसफाई योजना	१	७५.५१	
२	टोप्रे खानेपानी योजना	१	५	
३	रयाउके बाशघारी खानेपानी योजना	२	८२.६८	
४	शेसीखोला खानेपानी योजना	२	८५	
५	गोरू जुरे खानेपानी योजना	२	८७.५	
६	सोलार पम्पीङ्ग खानेपानी योजना	२	७५.९८	
७	खोल्टेपानी रखालखर्क खानेपानी योजना	२	३१	
८	ठुलोखोला साँझे बरा ठाँटी खापा योजना	२	४९.२६	
९	तिरतिरे खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	३	९३.९८	
१०	सिम्ले खानेपानी योजना	३	११.०४	
११	तारे पहरा खानेपानी योजना	३	७६.४९	
१२	काप्रेखोला खानेपानी योजना	३	७७.३	
१३	रिठा खेला खानेपानी योजना	३	७९.३३	
१४	गमखोला सेमीला खानेपानी योजना	४	७७.९६	
१५	टाणी कमैधारी खानेपानी योजना	४	३३	
१६	गाम खोला खानेपानी योजना	४	३१	
१७	तारे पहरा खानेपानी योजना	४	३१	
१८	मुलपानी खानेपानी योजना	४	३३	
१९	तल्लो घुम्ने खानेपानी योजना	४	३३	
२०	मसेरी खानेपानी योजना	४	९३	
२१	तारेपरा खापा योजना स्किम-१	४	९१.२४	
२२	कागते सिम्ले खापा योजना	४	३१	
२३	छिपछिपे खानेपानी योजना	४	६३.०३	

२४	पुनेगैरा खानेपानी योजना	४	९३	
२५	मसेरी दशरथपुर रामघाट खापा योजना	४	८०.९८	
२६	निगालपानी नेटा बृहत् खापा योजना	५	७४	
२७	झोर्लीङ्ग गैरा ठुलो खत्लाकुरा खापा योजना	५	७१.८५	
२८	सानो खत्लाकुरा ठुलो निगाली खापा योजना	५	७१.०१	
२९	छरेखोला धातुतोल खापा योजना	५	६७.८३	
३०	रानीवन खहरे खानेपानी योजना	५	४०.०९	
३१	निगालपानी सिस्नेरी खापा योजना	५	८५	
३२	बारागाँठ खोला खापा योजना (नँयागाँउ)	५	३९	
३३	पातल कफ्लेनी खापा योजना	५	१८	
३४	कपासे कल्लेरी खापा योजना	५	८०.३३	
३५	खल्डु गैरा खानेपानी योजना	५	४४.८	
३६	बेतेनी गीठे खानेपानी योजना	५	५४.९४	
३७	खोल्तेपानी खानेपानी योजना	५	८५	
३८	बेतिनी चाौतारी खोनेपानी योजना	५	८५	
३९	जुगेपानी भुरूङ्गडाँडा खापा योजना	५	२३.४६	
४०	जुगेपानी भिरगाँठ खापा योजना	५	१८	
४१	कैनगैरा नेता खानेपानी योजना	५	८५	
४२	न्यावल खोला खानेपानी योजना	५	८५	
४३	न्यावलखोला माथिललो फालीकोट खापा योजना	५	७५	
४४	रेग्मी खरबारी खानेपानी योजना	५	९३	
४५	चालीसे डाँडा खानेपानी योजना	५	७९	
४६	सालडाँडा खानेपानी योजना	५	८५	
४७	अपगाौरा खानेपानी योजना	५	४३.६१	
४८	रानीवन ठकुरी टोल खापा योजना	५	७२.१२	

४९	पुलामी खोला रावत टाोल खापा योजना	५	६२.८६	
५०	हुन्निटे खोला खानेपानी योजना	५	७१.२९	
५१	भैंस खोला खानेपानी योजना	५	९३	
५२	कमेरी खोला खानेअपानी योजना	५	८०.१३	
५३	रतन गैरा खानेपानी योजना	५	५४.९२	
५४	अामल डाँडा खानेपानी योजना	५	७६.७२	
५५	नियालखोला फालीकोट डाँडागाँउ खापा योजना	५	९३	
५६	नियालखोला तल्लो फालीकोट खापा योजना	५	२६	
५७	जुङ्गेपानी खानेपानी योजना	५	२७.२४	
५८	धारापानी बल्लाए खानेपानी योजना	६	२५	
५९	खोलिगाँउ खानेपानी योजना	६	४४.२६	
६०	राजिगाँउ खानेपानी योजना	६	८०.५	
६१	पाङ्ग्री झ्याल खानेपानी योजना	६	३५.१२	
६२	गमखोला सिमलकुना खानेपानी योजना	६	८९.३१	
६३	र्यालेखोला खानेपानी योजना	६	८५	
६४	भदौरे खानेपानी योजना	६	४५.५	
६५	बाघदुले खानेपानी योजना	७	१२	
६६	राइखर्क खानेपानी योजना	७	६३.९३	
६७	कल्याणखोला कुइरे खापा योजना	७	८५	
६८	चुन्चे गोठेरि खानेपानी योजना	८	७४.८९	
६९	कोलखोला लोसे गन्नेपानी खापा योजना	८	८४.५२	
७०	नुनखोला चिल्ले खानेपानी योजना	८	९४.५	
७१	सुब्बाकुना खानेपानी निर्माण समीती	८	२५	
७२	ज्यामिरे तार्जले खापा योजना	८	१००	
७३	धारापानी सालडाँडा खापा योजना	८	६६.७१	

७४	स्याल स्याले खानेपानी योजना	८	२१.७७	
७५	बुलबुले खानेपानी योजना	९	६७.९८	
७६	साटाखानी खानेपानी तथा सरसफाई योजना	९	९९.०८	
७७	साटाफाट खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	१०	१००	
७८	बाख्रे खोली खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	१०	९८.८२	
७९	काउलापानी खानेपानी संस्था	१०	६६.१७	
८०	साझीखोरीया पावर हाउस खापा योजना	१०	९३.७४	
८१	चिसापानी खानेपानी योजना	१०	६६.५	
८२	भुल्केपानी खानेपानी योजना	१०	७३.३९	
८३	साझे बुदबुदे खानेपानी योजना	१ र २	९१.९	
८४	ज्यामिरे गगटे खानेपानी तथा सरसफाइ योजना	७ र ९	१००	

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८०

३.१.६ संस्थागत (शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी सुविधा

क्र.स.	विवरण	सख्या
१	प्रयोगयोग्य महिनावारी सामाग्री विसर्जन गर्ने सुविधा भएको छात्राको छुट्टै शौचालय	७
२	*प्रयोगयोग्य अपाङ्गमैत्री शौचालय*	२
३	प्रयोगयोग्य संयुक्त हात धुने ठाउँ	२७
४	हात धुने ठाउँमा साबुनपानीको व्यवस्था	२५
५	महिनावारी हुँदा आवस्यकता अनुसार किशोरीहरुलाई प्रयोग हुने महिनावारी सामाग्री उपलब्ध	१७
६	बियालयमा पर्याप्त पानी उपलब्ध	२६
७	के बियालयमा पानी संकलन गरेर राख्नको लागि पानी ट्यांकी उपलब्ध	३२
८	पानी सुद्धिकरण/प्रसोधन गरिने उपकरण	१७
९	पानी सुद्धिकरण/प्रसोधन गरिने उपकरणको अवस्था	८

३.१.६.१ स्वास्थ्य संस्थाहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

क) स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था

यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र अवस्थित स्वास्थ्य संस्थाहरुको खासस्व अवस्थाको मौजुदा स्थिति आंकलन सर्वेक्षण २०८० अनुसार नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भए नभएको विवरण स्वास्थ्य संस्थाको नाम सहित तल प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.७ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था

वडा नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खाने पानीको उपलब्धता
1	लेखफर्सा स्वास्थ्य चौकी	छ	हुँदैन
2	लेकगाँउ सामुदायीक स्वास्थ्य इकाइ	छैन	
2	अधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र फर्सा	छैन	
3	अधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, बेवारे	छ	हुँदैन
4	अधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, गमखोला	छ	हुँदैन
5	नेटा स्वास्थ्य चौकी	छैन	
6	कल्याण स्वास्थ्य चौकी	छैन	
6	सामुदायीक स्वास्थ्य चौकी	छैन	
9	साटाखानी स्वास्थ्य चौकी	छ	हुँदैन
10			

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८०

ख) स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

यस नगरपालिका भित्र पर्ने स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, स्वास्थ्यकेन्द्र आदी) मा खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सविधा आदि अवस्थाको मौजुदा स्थिति आंकलन गर्न सम्पन्न गरिएको सर्वेक्षण २०८० को तथ्यांकको विवरण यहाँ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

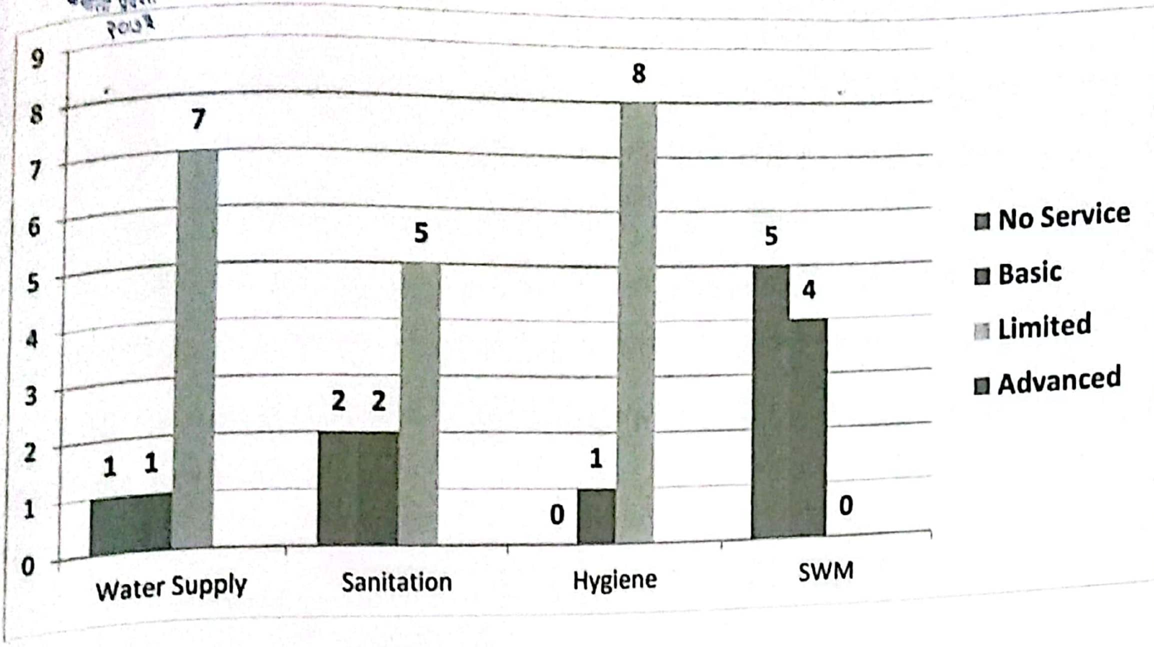

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८०

३.१.६.२ शैक्षिक संस्थाहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

शैक्षिक संस्थामा खानेपानीको सुबिधा

लेकबेशी नगरपालिकामा ३५ वटा सामुदायिक र ६ वटा निजि संस्थागत गरी कुल ४१ वटा शैक्षिक संस्थाहरु रहेका छन्, १२ वटा माध्यमिक तह, ५ वटा बाल विकास केन्द्र र २४ आधारभुत तह रहेका छन । जसमा कुल ७७८३ जना विद्यार्थी अध्ययन गर्दछन । ३७३ शिक्षक, शिक्षिका र कर्मचारी रहेका छन । वडागत रुपमा विद्यालय संख्या, विद्यार्थी तथा शिक्षक, शिक्षिका र कर्मचारी संख्या तालिका नं ३.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं ३.६ वडागतरुपमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको सारांश विवरण

	विद्यालय विवरण			तह				
वडा न	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	बाल शिक्षा मात्र	आधारभुत तह	माथि तह	क्याम्पस/ कलेज	जम्मा
१	४	२	६	२	३	१		६
२	४		४	१	३			४
३	२	१	३	१	१	१		३
४	४		४		२	२		४
५	७	१	८		७	१		८
६	५	१	६		५	१		६
७	३		३		१	२		३
८	२		२		१	१		२
९	१	१	२	१		१		२
१०	३		३		१	२		३
जम्मा	३५		४१	५	२४	१२		४१

यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रका रहेका सार्वजनिक, संस्थागत वा अन्य विद्यालयहरुमा बिद्यालयमा पानीको उपलब्धताको मौजुदा अवस्थाको सर्वेक्षण २०८० को तथ्यांक अनुसार जम्मा ६३.४१ प्रतिसत विद्यालयहरुमा खाने पानीको उपलब्ध भएको र बाँकि ३७.५९ प्रतिसतमा पानीको उचित रुपमा उपलब्धता नभएको देखिन्छ । पानीको उपलब्धता भएका विद्यालयहरुमा पनि सबैको पहूँच सहितको पिउने र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्ध नभएको देखिन्छ । त्यस्तै गरि विद्यालयहरुमा अपाङ्गता वा बिशेष सहयोग चाहिने व्यक्तिहरूलाइ पानीको पहुँचबाट बाहिर भएको देखिन्छ, जुन कुरा तल वृत चित्रमा प्रश्तुत गरिएको छ।

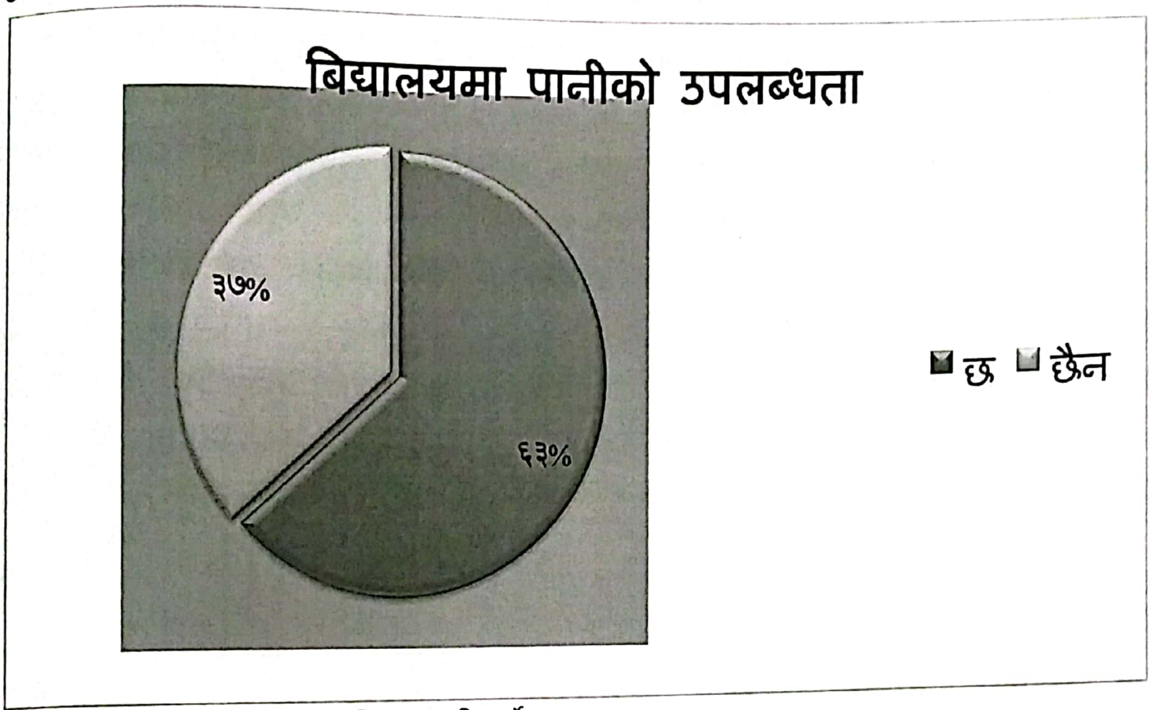

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०८०

मानिसको अधिकांश शारिरिक र मानसिक बृद्दि विकाश बाल्य अवस्थामा नै हुने भएकोले बालबालिकालाई सुरक्षित राख्न स्वस्थ विद्यालय, सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्थालाई ध्यान दिनु अपरिहार्य देखिन्छ । सरसफाइ, स्वच्छ खानेपानी, पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था, स्वच्छ पानीले बालबालिकामा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि प्राप्त गर्ने वातावरण बनाउँने भएकोले शैक्षिक संस्थाहरुमा सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासमा जोड दिन अति आवश्यक रहेको छ ।

शैक्षिक संस्थाहरुमा शौचालयको अवस्था

सबै विद्यालयमा मात्र शौचालय निर्माण भएको भएतापनि, राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार शौचालयको संख्या, प्रयोगकर्ता मैत्री र सरसफाईको उचित व्यवस्था सबै विद्यालयमा भएको पाईएन । यस नगरपालिकामा

रहेका ३५ वटा विद्यालयहरुमा छात्र, छात्राका लागी छुट्टै शौचालयको सुविधा रहेको पाइयो उक्त सबै विद्यालयमा सुधारिएका शौचालय नै रहेछन ।

३.१.६.३ नगरपालिकाको सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

क) नगरपालिकाको खानेपानीका चुनौतिहरु

यो नगरपालिका भौगालिक त्यती धेरै असहज नभएतापनी नयाँ खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण र मौजुदा आयोजनाको सुधार विस्तार तथा नियमित मर्मत सम्भार गर्न सकीरहेको दखिदैन । स्थानीय स्तरमा खानेपानी तथा सरसफाइका क्रियाकलापहरुको संचालन तथा समन्वयका लागि मानव संसाधन र आर्थीक श्रोतको अभाव हुनु र उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी संचालन तथा व्यवस्थापनको लागि एकीकृत कार्य योजना निर्माण नहुनु चुनौतिको विषय छ। कमजोर वितरण प्रणाली (नियमित मर्मत संभार नहुनु, जनचेतनाको कमी नीति नियमको कार्यान्वयनमा कमी) पानी परीक्षण नगरी योजना निर्माण (उपकरणको अभाव, संस्थाको नीति नियम नहुनु) तथा गुणस्तरीय स्रोतको अभावको कारण उपलब्ध पानीका आयोजना संचालन र उपभोग प्रक्रियामा गुणस्तरको कमी छ । कमजोर आर्थिक अवस्था, नीतिगत सीमितता, स्रोतको अभाव, योजना प्रक्रियामा उपभोक्ताको सहभागितामा कमी/न्यून, बिकट भौगोलिक अवस्था, छरिएर रहेको बस्ती, क्रमागत योजनाहरुमा बजेट अपुग आदि जस्ता कारणले नगरवासी सबै जनसंख्यालाई सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच वृद्धि गर्न सकिएको छैन । उपभोक्ताको अपनत्वको कमी, मर्मत सम्भार कोषको कमी, निर्माण कार्यको गुणस्तरमा कमीका कारण नियमित सञ्चालन हुन नसकेको अवस्था खानेपानी क्षेत्रकाका मुख्य चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

परिच्छेद ४:

योजनाको परिकल्पना, उद्देश्य तथा अवधारणा

सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता मानवजीवन विकासको प्रखुम आधार भएकोले यसमा सबैको पहुँच हुनु आवश्यक हुन्छ । तसर्थ, यस नगरपालिकाका आम नागरिकहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको आधारभूत आवश्यकतालाई पुरा गर्नको लागी तर्जुमा गरिएको यो योजनाको परिकल्पना, उद्देश्य तथा अवधारणा निम्नानुसार रहेका छन् ।

४.१ योजनाको परिकल्पना

" पूर्ण सरसफाइ सहित स्वच्छ र सुरक्षित पानी

संस्थागत विकास सहित स्वस्थकर अनी बानी । ।"

४.२ लक्ष्य

यस लेकबेशी नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइर स्वच्छता योजनाको लक्ष्यहरु देहाय अनुसार रहेकोछ ।

नगरवासी आम नागरिकलाई २०८४ (सन २०२८) सम्ममा ५०% मध्यम र ४०% उच्चस्तरको खासस्व सेवा प्रदान गर्ने ।

४.३ उद्देश्यहरु

यस खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता योजनाले लिइएको उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्;

नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मौजुदा खानेपानी आयोजनाहरुको सुधार विस्तार तथा नियमित मर्मत सम्भार गर्दै खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गरि नगरवासी सबै जनसंख्यालाई सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच वृद्धि गर्ने ।

सहभागितात्मक तथा समाबेशीकरण पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धनमा अपनत्वभावको विकास गराई पूर्ण सरसफाइयुक्त घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास गर्ने ।

समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती अपनाई विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको सुधार गरि पूर्ण सरसफाइको नमूना स्थलको रुपमा विकास गर्ने ।

पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण गर्नुको साथै विपदमा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि ब्यवस्थापन गर्ने ।

नगरपालिका र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई प्रभाबकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकास गर्ने ।

४.४ योजनाको अवधारणा

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना मूलतः स्थान र विषय क्षेत्रगत विशेषताहरुमा आधारित एकीकृत योजना हो । यसले नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको दर्घिकालिन सोच, समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता पहिचान तथा परिभाषित गरी स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासको भविष्यको मार्गचित्रण तयार गर्दछ । यस प्रक्रियामा स्थानीय विकासका साझेदार एवं सरोकारवालाको पहिचान भई प्रभावकारी परिचालनको आधार तयार हुन्छ । स्थानीय निकायहरुको अगुवाईमा यो योजना तर्जुमा कार्य कानुनतः बाध्यात्मक र व्यवहारतः जनताका आकांक्षा एवं समुदाय/बस्तीको सम्भावना तथा आवश्यकताका आधारमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासकाको पहिचान, कार्यक्रम निर्धारण एवं श्रोत साधनको विनियोजन गर्न उत्प्रेरणा जगाउने, उत्साह बढाउने, विश्वास दिलाउने र विकासन्याय स्थापित गर्ने महत्वपूर्ण उपाय हो ।

४.४.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु

यस योजनाको दूरदृष्टि तर्फ उन्मुख हुन, लक्ष्य प्राप्तिमा अधिकतम योगदान पुर्याउन तथा उद्देश्य हासिल गर्नका लागि संचालन हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको योजनाबद्ध प्रयासहरुमा देहायका निर्देशित सिद्धान्तहरु अबलम्बन गरिनेछ:

नागरिक संलग्नता र जनकेन्द्रीत खास्स्व सेवाको विकास

यस नगरपालिकाको खासस्व क्षेत्रको सामाजिक परिचालनमा महिला, वालवालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पिछडिएको वर्ग एवं समुदायको सशक्तिकरणलाई माध्यम बनाइनेछ । खासस्व क्षेत्रमा समुदायमा आधारित तथा नागरिक समाजका संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता विकासको माध्यमबाट खासस्व क्षेत्रको विकास प्रक्रियमा नागरिक तथा समुदायको संलग्नता बृद्धि गरिनेछ । खासस्व क्षेत्रमा स्थानीय श्रोत, साधन, प्रविधि, ज्ञान, सीप र क्षमताको अधिकतम उपयोग गरी दीगोपनामा टेवा पुर्याईनेछ ।

वातावरण सन्तुलन तथा खासस्व क्षेत्रको दीगो विकास

जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न्न समस्या निराकरण तथा जोखिम न्यूनिकरण तथा स्थानीय अनुकूलनको उपायहरु अवलम्बन गरी जनकेन्द्रीत खासस्व सेवा विकासको अवसरमा बृद्धि गरिनेछ । यस नगरपालिकाको खासस्व क्षेत्र विकास प्रक्रियामा वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रणालीलाई समाहित गरी खासस्वसेवाको कार्यलाई वातावरणमैत्री तथा दीगो बनाइनेछ ।

स्थानीय संस्थागत क्षमता विकास

वडा कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति, नागरिक समाज, स्थानीय गैरसरकारी संघ संस्थाहरू लगायत अन्य समुदायमा आधारित समूह र सञ्जालहरुको खासस्व सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरुलाई यस क्षेत्रमा अझ बढी क्रियाशील र प्रभावकारी बनाईनेछ । स्थनीय निकायमा खासस्व क्षेत्रको संरचनागत सुधार र क्षमता विकासको माध्यमबाट स्थानीय शासन प्रक्रियामा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा पछाडि पारिएका वर्गको सम्लग्नता सुनिश्चित, अर्थपूर्ण र प्रभावकारी बनाईनेछ । स्थानीय स्तरमा खासस्व क्षेत्रमा संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई दीगो, नतिजामुलक, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाईनेछ ।

लैगिंक, सामाजिक समावेशीकरण तथा अवसरमा समता

योजना तर्जुमा, सञ्चालन तथा अनुगमन प्रक्रियालाई समावेशी र सहभागिमुलक बनाई उपलब्ध श्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी दीगो र सन्तुलित खासस्व सेवामा जोड दिईनेछ । खासस्व क्षेत्रको संस्थागत विकास र सुदृढ गरी समावेशी र समानतामैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ । खासस्व सेवा तथा सुविधा आम नागरिक तथा सेवाग्राहीहरुको पहुँच वृद्धि गरी स्थानीय स्तरमा प्रवाहित सेवा तथा सुविधाहरु अधिकारमा आधारित, सहज, सर्वसुलभ, गुणस्तरीय बनाइनेछ । समावेशीकरण नीति अन्तर्गत खासस्व क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रम खास गरि सेवाबाट वञ्चित समुदाय, क्षेत्र र जनसंख्या (महिला, दलित, आदिवासी–जनजाती, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिकतथा अन्य पछाडी पारिएका वर्ग) को समुचित सेवामा बढी लक्षित हुनेछ । खासस्व योजना कार्यान्वयनको शिलशिलामा निर्माण हुने सम्पूर्ण खानेपानी तथा शौचालयका संरचनाहरू महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक प्रयोगकर्ता मैत्रि निर्माण गरिनेछ । सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सबै कार्यक्रम र क्रियाकलापहरुमा लैङ्गिक संवेदनशीलतालाई आत्मसात गरिनेछ । स्थानीय तहका सहजकर्ता लगायत सबै तहका समन्वय समितिहरुमा कम्तिमा पनि एक तिहाइ सदस्य सहित प्रमुख वा उपप्रमुख पदहरु महिला हुनुपर्ने प्रावधानलाई सुनिश्चित गरिनेछ । सल्लाहकार समुहमा समेत समुचित ढङ्गले लैङ्गिक सन्तुलन कायम

गरिनेछ । यसैगरी क्षमता अभिवृद्धि सम्वन्धी सबै तालिम/कार्यशालाहरुमा पनि सहभागीहरुको लैङ्गिक सन्तुलन मिलाइनेछ ।

मानवअधिकार र सामाजिक न्याय

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सरकारी, गैर सरकारी, सामुदायिक संस्थाको संस्थागत संरचनामा विपन्न एवं सिमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गर्दै लैंगिक समानताको अवधारणा लाई अवलम्बन गरिनेछ । समाजमा पिछडिएको वर्ग, दलित, जनजाति, जेष्ठ नागरिक,महिला तथा बालबालिकाको लागि खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि लक्षित वर्ग कार्यक्रमका साथै अन्य विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

समुदाय, निजी क्षेत्र एवं गैसस साझेदारी

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार विकास कार्यमा सार्वजनिक, निजी, सामुदायिक तथा सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ । समुदाय, निजी क्षेत्र तथा गैसस जस्ता साझेदारहरु बीच अन्तरक्रिया छलफल र वहसका माध्यमवाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा विस्तार कार्यलाई अझ वढी समन्वयात्मक, सहभागितामूलक र प्रभावकारी बनाइनेछ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अन्तर्गतका कार्यक्रमको पारदर्शिता, प्रभावकारिता र जवाफदेहिता अभिबृद्धिका लागि उपलब्ध कानूनी व्यवस्था अनुसार सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, नागरिक अनुगमन तथा निगरानीको औजार प्रयोग गरी सुधारका प्रतिवद्धताको पालना गरिनेछ ।

नतिजामूलक व्यवस्थापन प्रणाली

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा नतिजामूलक योजनाको खाँकामा सूचकको आधारमा गरिनेछ। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार सहभागितामुलक र तेश्रो पक्षद्वारा समीक्षा गरिनेछ । आयोजना तथा कार्यक्रमको

तेश्रो पक्षद्वारा अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ र कार्य सम्पादनको आधारमा राम्रो काम गर्ने संघ, संस्था तथा निकायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४.४.२ नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका विषयगत क्षेत्रहरु

नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धनका ५ वटा विषयगत क्षेत्रहरु र सो अन्तर्गतका उपक्षेत्रहरु देहाय अनुसार निर्धारण गरी विषयगत क्षेत्र योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ ।

विषयगत क्षेत्र	विषय क्षेत्रगत प्राथमिकता
१: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी	• सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच र आपूर्ति • पानीका मूल/श्रोतको संरक्षणमा वातावरण अनुकुलन • मौजुदा खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भाररविस्तार • नयाँ योजनाको निर्माण • उपभोक्ता र ब्यबस्थापन समितिहरुको क्षमता अभिबृद्धि
२: पूर्ण सरसफाइ	• सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धन; • सुरक्षित चर्पीको समुचित प्रयोग; • घरायसी फोहरको समुचित ब्यवस्थापन तथा व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी बानी व्यवहारको विकास; • पानीको शुद्धिकरण गरि सुरक्षित पानीको प्रयोग; • ठोस फोहरको समुचित ब्यवस्थापन • वजार क्षेत्रमा सरसफाइ सामग्रीहरुको सहज आपूर्ती
३: संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	• विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री शौचालय र खानेपानी तथा सरसफाइको ब्यवस्थापन तथा प्रयोग • स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री शौचालय र खानेपानी तथा सरसफाइको ब्यवस्थापन तथा प्रयोग • संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको एकीकृत विकास वातावरणीय सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सेवामा वृद्धि • विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको मर्मत, सम्भार

विषयगत क्षेत्र	विषय क्षेत्रगत प्राथमिकता
४: जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	• वन तथा भूसंरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण • खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा विपद जोखिम न्युनिकरण, विपदको पूर्वतयारी, व्यवस्थापन तथा उद्धार • अनुकुलन पद्धतिको मुल प्रवाहिकरण र सेवा व्यवस्थापन
५: संस्थागत तथा क्षमता विकास	• नगरपालिका स्तरीय समन्वय समितिहरुको संस्थागत विकास • खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा स्थानीय विकासका सरोकारवालाको क्षमता तथा संस्थागत विकास • स्थानीय श्रोत तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिवृद्धि

४.४.३ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका आधारहरु

क्र.स	योजनाका आधारक्षेत्र	विरण/ आधारहरु
१	**नेपालको संविधान २०७२**	• धारा ३० मा स्वच्छ वातावरणमा वस्न पाउने हक • धारा ३५ (४) ले मौलिक अधिकारको रुपमा व्याख्या गरेको छ ।
२	**दीगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य ६**	• ६.१ सन् २०३० सम्म सबैलाई सुरक्षित खानेपानी सेवामा सबैको न्योचित पहुँच भएको हुने: सुरक्षित किसिमले व्यवस्थापन भएको खानेपानी सबै घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानी, चाहिएको वेला उपलब्ध,गुणस्तरयूक्त • ६.२ सन् २०३० सम्ममा सुधारिएको सरसफाइ सुबिधामा सबैको सुलभ तथा न्यायेचित पहुँच र खुला दिसामुक्त अवस्था भएको हुने छ । • सुरक्षित किसिमले व्यवस्थापन भएको सरसफाइ: (सबै घरमा शौचालय सुबिधा भएको, (मानव बिर्सजित फोहर तथा फिकल स्लजको उचित ब्यवस्थापन)
३	**१५ औं विकास योजनाको आधारपत्र**	• साझा आकांक्षा: सम्वृद्ध नेपाल,सुखी नेपाली साझा राष्ट्रिय आकांक्षा • सोचः स्वच्छ, सुरक्षित, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा • उद्देश्यहरुः १.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको उपलब्धताबाट

क्र.स	योजनाका आधारक्षेत्र	विरण/ आधारहरु
		जनस्वाथ्यमा सुधार ल्याउने सबै नागरिकलाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मलमुलत्र र फोहोरको उचित व्यवस्थापन गर्ने २.जलवायू परिवर्तन अनुकुल तथा विपद व्यवस्थापन मैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित् गर्ने ३.खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रवाहमा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको भूमिका सवलीकरण गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु
४	स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४	ऐनको परिच्छेद ३, दफा ११ अन्तर्गत गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत देहायका कामहरु तोकिएको छ; • स्थानीय तहमा विषयगत स्थानीय तथ्यांक संकलन र अभिलेख संकलन गर्ने; • आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने; • स्थानीय वजार व्यवस्थापन, वातारण संरक्षण र जैविक विविधिता सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने; • खानेपानी,साना जलविधुत सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने;

५	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत विकास योजना (२०७३–२०८७)	• क्षेत्रगत सुशासन र प्रभावकारितामा सुधारका माध्यमबाट "वास" सेवाहरूलाई सबैको पहुँचमा वृद्धि गर्दै सेवाको स्तरमा सुधार ल्याउने । • विद्यमान क्षेत्रगत मुद्दाहरू एवम् भविष्यमा बिकसित हुन सक्ने परिदृश्यहरूको सम्बोधन गर्ने । • यस क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यक्रम निर्माण एवम् सुसङ्गत र सामञ्जस्सीय ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नाका लागि क्षेत्रगत प्राथमिकता र रणनीति स्पष्ट गर्दै क्रमश: क्षेत्रगत एकत्रीत गर्ने । • राष्ट्रिय प्राथमिकताहरू, रणनीतिहरू,मानकस्तरहरू एवम् कार्यविधिहरूका तह सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई प्रभावकारी "वास"सेवा प्रवाहको कार्यक्रम निर्माण एवम् व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन तथा अभिप्रेरित गर्ने । • सबै नेपाली नागरिकहरूसम्म सुचारु र दिगो "वास" सेवाहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्न यस क्षेत्र विकास योजनासंग तादात्म्य हुने गरी सक्षमकारी नीति, कानुनी एवम् नियमनकारी खाका, सेवा प्रवाहको लागि स्पष्ट संस्थागत संयन्त्र, वित्तीय प्रबन्धहरू,क्षमता अभिवृद्धि,परिष्कृत समन्वय र कार्यसम्पादन अनुगमन पद्धति लागू गर्नु ।

६	पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३	• पूर्णसरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३ ले सन् २०३० सम्म सबैको लागि र सधैको लागि पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल गर्ने तर्फ उन्मुख हुने लक्ष्य लिएको छ । उक्त लक्ष्यलाई ३ चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन हुदै आइरहेको छ ।तह १: सन् २०२२ सम्म १५ प्रतिशत गाउपालिका र १० प्रतिशत न.पा.; तह २: सन् २०२७ सम्म ५० प्रतिशत गाउपालिका र ४० प्रतिशत न.पा.; रतह ३: सन् २०३० सम्म १०० प्रतिशत गाउपालिका र १०० प्रतिशत न.पा.)
		• पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शनअनुसारपूर्ण सरसफाइको उद्धेश्य निम्नानुसार छन्;
		  ○ खुला दिसामुक्त अवस्थाको दिगोपना कायम गर्ने ।
		  ○ सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी बानी व्यवहार विकास गर्ने ।

		◦ घरायसी तथा संस्थागत तहमा सरसफाइ र स्वच्छताका सुविधाको समुचित प्रयोग, मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती गर्ने । ◦ सुरक्षित खानेपानीको सेवा सुनिश्चित गर्ने र घरायसी तथा सस्थागत तहमा पानी शुद्धीकरणको प्रवद्र्धन समेत गर्ने । ◦ फोहोरमैला तथा मानव मलमूत्रीय फोहोरको सम्भव भएसम्म पूनःप्रयोग गर्ने वा तोकिएको मापदण्डका आधारमा विसर्जन गर्ने । ◦ पोखरी तथा साना जलाशय र खोला¬ खोल्सीहरुको संरक्षण गरी स्वच्छता तथा सुन्दरता कायम राख्ने । • पूर्ण सरसफाइका दुई चरण: सफा र स्वच्छ चरण, पूर्ण सरसफाइ उन्मुख चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन गर्ने र सम्पूर्ण चरणहरु पश्चात् पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँ,बस्ती,टोल र समुदाय घोषणा गर्ने व्यवस्था यस मार्गदर्शनमा उल्लेख छ ।
७	**विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि, २०७४**	कार्यविधि,२०७४ को लक्ष्य: • विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवद्र्धन गरी शैक्षिक उपलब्धि बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने रहेको छ • कार्यविधिको उद्देश्यहरु विद्यालयमा सबै बालबालिकाहरुका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचकएवम् मापदण्ड तयार गर्ने,तयार गरिएको मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि, प्रक्रिया र पध्दतिका विषयमा सहजीकरण गर्ने र विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उपयोगमा विभिन्न निकायहरुको भूमिका पहिचान एवम् समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने रहेको छ । • यस कार्यविधिले विद्यालय स्वमुल्याङ्कनको मापदण्ड जस्तै सबै विद्यालयहरुमा पानी, शौचालय, वातावरणीय सरसफाइ, हरियाली वातावरण, स्वच्छता सुविधा, स्वच्छता शिक्षा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र

		दिगोपना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार तय गरी यसै मापदण्डका आधारमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्याङ्कन गरेर वर्गीकरण गर्न तारा पद्धतिलाई आधार मानिएको छ ।
८	स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड,२०७५	• स्वास्थ्य संस्थाहरु,विस्तारित सेवा, घुम्ती शिविर स्वास्थ्य संस्थाको तह र स्वास्थ्य संस्थाको बर्गिकरण सम्बन्धी मापदण्ड; • वितरण गरिने पानीको गुणस्तरसम्वन्धी मापदण्ड; • स्वास्थ्य संस्थाहरुका लागि सरसफाइको मापदण्ड • स्वास्थ्य संस्थाको लागि स्वच्छता मापदण्ड; • स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि निष्धि मापदण्ड
		•

४.४.४ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको अन्तरसम्बन्ध

यस नगरपालिका खासस्व योजनाले नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास २०७३-२०८७ का सिद्धान्त,लक्ष्य तथा रणनीतिहरुलाई अंगिकार गरेको छ । त्यसैले यसमा प्रस्ताव गरिएका खानेपानी तथा सरसफाइका योजनाहरुको निर्माण नेपाल सरकारको क्षेत्रगत विकास योजनामा परिलक्षित गरेको अवधि लक्ष्य र सिद्धान्तमा समेत तादाम्यता मिलाई सोहि बमोजिम कार्ययोजनाहरु तय गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने लक्ष्य लिएको छ । सोहि क्षेत्रगत विकास योजनाले परिभाषित गरेको ५० प्रतिशल जनताले उच्च स्तरको खानेपानी सेवा र बांकी ५० प्रतिशत जनताहरुले मध्यम स्तरको खानेपानी सेवा सन २०३० सम्म प्राप्त हुने गरी योजना बनाइन कार्यान्वयन योजना बनाईएको छ ।

तलिका नं ४.१: क्षेत्रगत सुधार योजनाको अवधि र लक्ष्यहरु

अवधि	लक्ष्यहरु
तात्कालिन चरण (सन २०१६ देखि २०२०)	• सबैको आधारभूत खासस्व सेवा मापँहुच • सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम २५% र उच्च १५%) जनता
मध्यकालिन चरण (सन २०२१ देखि २०२५)	• सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ४०% र उच्च ३०%) जनता • कार्यक्षमता र दिगोपनामा सुधार
दिर्घकालिन चरण (सन २०२६ देखि २०३०)	• सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ५०% र उच्च ५०%) जनता • प्रभाव लेखाजोखा

तालिका नं ४.२. खानेपानी सेवा स्तरको वर्गिकरण

परिमितिहरु		सेवाको स्तर			
		निम्न	आधारभूत	मध्यम	उच्च
आवश्यकता	परिमाण	२५-४५	४५-६५	६५-१००	१००-१५०
	स्वच्छता	नभएको	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता संभव, कपडा धुन नुहाउन अपुग	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता सुनिश्चित, कपडा धुन र नुहाउन पनि सुनिश्चित	सबै स्वच्छताका आवश्यकताहरु पुरा हुने
गुणस्तर		पिउन योग्य	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक (ग्रामिण मापदण्ड) पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ
शुलभ पहुंच		२५% भन्दा कम उपभोक्ताले निजि धारा जडान	२५% भन्दा बढि उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००% उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००% उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको
विश्वसनियता	वितरण अवधि घण्टा/दिन		८ घण्टा -अधिक माग समयमा)	१२ घण्टा दिनको समयमा	२४ घण्टा
	निरन्तरता		एक महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	तिन महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	बाह्र महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध
लचकता			अवरुद्ध सेवा २ दिनभित्र सुचारु हुने	अवरुद्ध सेवा १ दिनभित्र सुचारु	अवरुद्ध सेवा १ दिनभित्र सुचारु
अधिक माग धान्ने क्षमता				अचानक १०% अधिकमाग धान्ने	अचानक १०% अधिक माग धान्ने
सेवा सन्तुष्टि स्तर		नगरेको	नगरेको	७५%	९०%

परिच्छेद:५

योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण

क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी

५.१.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण:

मुख्य समस्याः

खानेपानी सुरक्षा योजना निर्माण र कार्यन्वयनका क्रियाकलाप संचालन नहुदा मौजुदा खानेपानी आयोजनाहरुको सुधार, मर्मत सम्भारको अभावका कारण सुरक्षित खानेपानीमा उपभोक्ताको पहुँच नहुनु

कारणः

पानीको स्रोत सुक्नु तथा श्रोत संरक्षण नहुनु; सम्पन्न आयोजनाहरुमा पानीको कमी तथा कमजोर ब्यवस्थापन हुनु; आयोजनाहरुको दिगोपना र सुरक्षाको लागिखानेपानी उपभोक्ता समिति सक्रिय नहुनु; प्राकृतिक प्रकोपका कारण खानेपानी आयोजना क्षतीग्रस्त हुनु

पानीको नियमित रुपमा गुणस्तर परीक्षण नहुनु,

असर :

उपभोक्ताको सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच नपुग्नु; आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षामा ह्रास आउनु; निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको सूचारुपना ह्रास आउनु; समतामुलक रुपमा सुरक्षित खानेपानीको पहुँचमा बृद्धि हुन नसक्नु

५.१.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति:

यस नगरपालिकाको खासस्व योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति र कार्ययोजना बनाउनको लागि स्थानीय तहको मौजुदा अवस्थालाई विश्लेषण गर्नु अति आवश्यक हुन्छ । समुदायमा रहेका खासस्व सम्बन्धि जोखिम समस्याहरु, त्यसका कारक तत्व, सम्भावनाहरु, विशेषता र महत्वका कुराहरुको तथ्यको आधारमा नगरपालिकाको भाबी योजना निर्माण गर्नु पर्ने हुदा यस नगरपालिकाको खासस्वको क्षेत्रगत समस्या, चुनौतीहरु तथा समाधानका उपयोगी रणनीति सम्बन्धि परिवेश विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ ।

खासस्व योजनाका क्षेत्र	क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु	उपयोगी रणनीति
क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा रसुरक्षित खानेपानी	यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु स्वच्छ खानेपानी उपभोगको पहुँचमा कमी, मुहानको संरक्षण तथा व्यवस्थापन नहुनु, पानीको मुहान संरक्षण नहुनु, मुहान वरीपरी वन जंगल कटानी हुनु, आर्थिक स्रोतकोलागि दातृ निकायसँग बढी निर्भरता हुनु, जवाफदेहिता नहुनु, आयोजना मर्मत सम्भारमा कमी हुनु, सामाजिक अपनत्वको कमी हुनु, अनुगमन-मुल्याङ्कन र निरीक्षणमा कमी हुनु, नीति नियमको परिपालना नहुनु, उपभोक्ता समितीहरुमा अर्थिक पारदर्शिता नहुनु, सरोकारवालाहरु वीच समन्वयमा कमी हुनु, प्राकृतिक प्रकोपका कारण खानेपानी आयोजना क्षतीग्रस्त हुनु, आयोजनाहरु दीगो नहुनु, खानेपानी उपभोक्ता समिति सक्रिय नहुनु, पानीको नियमित रुपमा गुणस्तर परीक्षण नहुनु आदि रहेकाछन । यी क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरुको कारण उपभोक्ताको सुरक्षित खानेपानीमा पहुँचमा कमिहुनु, आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षामा ह्रास आउने, निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको सूचारुपना ह्रास आउने, समतामुलक रुपमा सुरक्षित खानेपानीको पहुँचमा बृद्धि हुन नसक्ने जस्ता असर देखापरेका छन्	आयोजनाहरुको दिगोपनातथा सुरक्षा प्रर्वद्धन को माध्यमबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको उपलव्धतामा सुरक्षित खानेपानीको पंहुचमा वृद्धि गर्ने । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा सीमान्तकृत र जोखिमा रहेका समुदायको पहुँच बृद्धि गर्न सेवालाई सुलभ र सहज र अनूकुल बातावरण तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
क्षेत्र : २: पूर्ण सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन	प्रत्येक घरधुरी, संघ संस्थाहरुमा आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक स्थानहरुमा चर्पी निर्माण नहुनु;धुवा रहित चुल्होको प्रयोगमा कमि हुनु; पूर्ण सरसफाइको मापदण्ड अनुसार चर्पी निर्माण नहुने र निर्माणाधीन चर्पीको समुचित प्रयोग नहुनु, आधारभूत स्तरको सुरक्षित पानीमा सबैको पहुँच तथा प्रयोगकर्ता मैत्री नबन्नु, , व्यक्तिगत, घरायसी, वातावरणीय सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि समुदायमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी न्यून चेतनास्तर रहनु । घरायसी ठोस तथा तरल फोहोरको उचित व्यवस्थापन नहुनु जस्ता समस्या	पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धन मार्फत समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा सबै नागरिकको पंहुच तथा उपयोग सुनिश्चित गर्ने र सेवा व्यवस्थामा सुधारगर्ने । चेतना अभिवृद्धि; आवश्यक बजेट

खासस्व योजनाका क्षेत्र	क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु	उपयोगी रणनीति
	तथा चुनौतीहरुको कारण व्यक्तिगत तथा संस्था सरसफाइ प्रबर्द्धनका क्रियाकलापमा अबरोधको स्थिति सिर्जना हुने, पूर्ण सरसफाइ सबैको पहुँच तथा प्रयोगकर्ता मैत्री नहुने र घरायसी एवं संस्थागत सरसफाइको समुचित व्यवस्थापनमा अबरोध आउने जस्ता असर यस क्षेत्रमा देखा परेका छन् ।	विनियोजन; प्रारम्भिक घरदैलो सर्वेक्षण; मर्मत, संभार, पून निर्माण; शिक्षा, तालिम तथ्याङ्क संकलन
क्षेत्र : ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	विद्यालय वास सम्बन्धी स्वीकृत कार्यवीधि अनुसार नहुनु, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी तथा शौचालयको ब्यवस्थापन नहुनु; सरसफाइ तथा स्वच्छताका मापदण्ड अनुरुप भौतिक पूर्वाधार निर्माणको कमि हुनु; विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरुको स्थानीय तहबाट हुनु पर्ने पहमा कमिहुनु, फोहरको उचित रुपमा संकलन तथा व्यबस्थापन नहुनु, निर्मलिकरण तथा ब्यवस्थापन प्रणालीको विकास नहुनु, घर, आंगन एवं विद्यालय, संघ संस्थाबाट निस्कने फोहोर पानीको सुरक्षित निस्कासन नहुनु, विद्यालयमा सेनिटरी प्याड उपलब्ध नहुनु र त्यसतर्फ ध्यान नदिनु, विद्यालयहरुमा जोखीमपूण अवस्थामा साबुन पानीले हातधुन ब्यवस्था तथा आनीबानीमा परिवर्तनको विकास नहुनु जस्ता समस्याको कारण घर, विद्यालय, संघ संस्था भित्र तथा बाहिर फोहोर ब्यवस्थापनमा समस्या देखिएको छ ।	संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) मा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको एकीकृत रुपमा संस्थागत विकास गरि वातावरणीय सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सेवा सुविधामा वृद्धि गर्ने । तिनतारे सिद्धान्तलाई प्रभावकारी रुपमा लागु गर्ने । विद्यालय तथा स्वास्थ्यका सरोकारवालाहरुको सरसफाई सम्बन्धि चेतना अभिबृद्धि गर्ने ।
क्षेत्र : ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	यस विषगत क्षेत्रको मूल समस्याको रुपमा जलवायु परिवर्तनको कारण वातावरणीय प्रभाव, असर न्यूनीकरण तथा विपदमा प्रभावकारी भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नुले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा समस्या देखिएको छ । जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि कार्यक्रम संचलान नहुनु, ;खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री नहुनु; प्रकोप संभावित क्षेत्रहरुको	खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा विपद जोखिम न्युनिकरण, विपदको पूर्वतयारी, व्यवस्थापन तथा उद्धारर अनुकुलन पद्धतिलाई मुल प्रवाहमा ल्याई सेवा ब्यवस्थापन

खासस्व योजनाका क्षेत्र	क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु	उपयोगी रणनीति
	नक्शांकन तथा व्यवस्थापन योजना निर्माण नहुनु, मुहान तथा जलाधार संरक्षणको कमीका कारण मुहान सुक्दै जानु; जलवायु परिवर्तनको कारण हुने जोखीम न्यूनीकरण कार्यक्रमका लागि वजेट तथा कार्यक्रमको आभव हुनु, भूक्षय तथा पहिरोका कारण अधिकांश खानेपानी आयोजनाहरु प्रभावित भई खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा अबरोध शृजना हुनु; जलवायु परिवर्तनका कारण हुने भू–क्षय, पहिरो, बाढी, किराको प्रकोप र खडेरी आदिका कारण मुहानहरु सुक्दै जानु जस्ता समस्या देखिएका छन् ।	गर्ने । विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि निति निर्माण गरी विभिन्न विपद् जोखिम न्यूनिकरण व्यवस्थापन समिति गठन गरी वास्तविक कार्य गर्ने।
क्षेत्र : ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको प्रभाबकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकासको अभावमा आवश्यकता अनुरुप गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न नसक्नु आजको प्रमुख समस्याव रहेको छ । स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासका लागि राजनीतिक रुपमा साझा सहमति हुन नसक्दा यस क्षेत्रमा हुनुपर्ने भौतिक संरचनामा लगानी हुन सकेको छैन । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकिकरण गरी सोही अनुसार श्रोत परिचालन गर्ने प्रवृत्तिको थालनी हुन नसकेको अवस्था छ ।	खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा स्थानीय विकासका सरोकारवालाको क्षमता तथा संस्थागत विकास गरि स्थानीय श्रोत तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि गर्ने ।

५.१.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

क्र.स	मापनका सूचकहरु					पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	सूचक	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य		
१	नगरपालिका क्षेत्रभित्रकासम्पूर्ण घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ ।						
१.१	उच्च स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत				योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
१.२	मध्यम स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत				"	
१.३	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत				"	
१.४	सिमित खानेपानी सेवा पुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत				"	

क्र.स	मापनका सूचकहरु					पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	सूचक	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य		
१.५	सेवा नपुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत				"	
२	**नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण खानेपानी योजनाका उपभोक्ता समित्तीहरु पारदर्शी रुपले क्रियाशील भई निर्माण भएका खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भार गरि , नियमित रुपमा स्वच्छ र गुणस्तरयुक्त खानेपानी आपूर्ति गर्न सक्षम भएका हुनेछन्**						
२.१	नियमित रुपमा मर्मत सम्भार भएका तथापूर्ण क्षमतामा संचालन भएका योजना संख्या /प्रतिशत।	संख्या/ प्रतिशत				योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
२.२	नियमित रुपमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरि गुणस्तरीय पानी आपूर्ति गरिरहेका योजना संख्या /प्रतिशत।	संख्या/ प्रतिशत				"	
२.३	सुरक्षित खानेपानी युक्त समुदाय योषणा भएका खानेपानी	संख्या/प्रतिशत	-			"	

क्र. स	मापनका सूचकहरु					पुष्ट्याइका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	सूचक	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य		
	उ.स.						
२.४	नियमित साधारणा सभा,लेखा परिक्षण र पारदर्शिता कायम भएका सकृय उपभोक्ता समिति	संख्या/ प्रतिशत	-			"	
२.५	खानेपानी आयोजनाको उचित मर्मत संभार संयन्त्र (कोष,कार्यकर्ता,औजार) भएका खानेपानी उ.स.	संख्या/ प्रतिशत	-			"	

५.१.४ समष्टिगत रणनीतिहरु:

- खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री बनाउने र निर्माण भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरुको ब्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी जिम्मेवार बनाउने नीति अवलम्बन गर्ने र खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउने ।
- सुरक्षित खानेपानीको पहुँचका प्रवर्धन गतिबिधीहरुलाई प्रभावकारी, समावेशी र दिगो बनाउन सबैको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने र खानेपानी क्षेत्रको योजना तर्जुमा तथा यसको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको नेतृत्वमा संचालन गर्ने ।
- खानेपानी आयोजनाको पहुँच एवं सेवा विस्तारका लागि एक घर एक धाराको निति लिईनेछ, मौजुदा योजनाको मर्मत सम्भार वा विस्तार गर्दा सम्भब भए सम्म एक घर एक धारा अवधारणामा गरिनेछ भने नयाँ बन्ने योजनाको हकमा एक घर एक धारा लाई अनिबार्य गरिनेछ ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरुमा खानेपानी मर्मत संभार कोष, मर्मत संभार कार्यकर्ताको ब्यवस्था आदिको अनुगमन गरी खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गर्ने र आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा ब्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन नगरपालिका स्तरमा खानेपानी क्षेत्रका प्राविधिक र प्लम्बरहरुको विकास तथा परिचालन गर्ने ।

खानेपानी आयोजनाको लगत राख्ने र समितिलाई अनिवार्य दर्ताको प्रक्रियामा ल्याउने ।

- निर्माण भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरुको व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी जिम्मेवार बनाउने नीति अवलम्बन गर्ने र खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउने।
- खानेपानी क्षेत्रमा एकरुपता कायम गर्दै क्षेत्रगत समन्वय तथा सहकार्यलाई विशेष जोड दिने ।
- हाल सम्म खानेपानीका योजना नबनेका, समाजिक रुपले बन्चितिकरणमा परेका समुदायको बसोबास भएका बस्ति लाई नयाँ योजनामा प्राथमिकता दिइनेछ ।
- नियमित रुपले पानीको गुणस्तर परिक्षणका लागि आवश्यक पर्ने किट, जनशक्ति, र ल्याब सेवा स्थानीयरुपमा उपलब्ध गराउनका लागी निजि क्षेत्रका सेवा प्रदायकको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।

५.१.५ क्षेत्रगतकार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
	सुरक्षित खानेपानीको पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा								
१	नयां खानेपानी आयोजनाहरुको पहिचान तथा संचालन	वटा	८		२	२	२	२	नगरपालिका, साझेदार संस्था
२	नयाँ धारा जडान कार्यकम	वडा	१०		३	३	२	२	"
३	अव्यबस्थित खानेपानी लाइन वितरणको उचित ब्यबस्थापन गर्ने	वडा	१०		४	२	२	२	"
४	वडा स्तरीय खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको दर्ता तथा समिति गठन	वडा	१०	१	३	२	२	२	"
५	खानेपानी आयोजनाहरुको संस्थागत तथा सूचारुपना सुधार योजना निर्माण	वटा	१०	१	३	२	२	२	"
६	संचालित खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार	वटा	२०	२	४	४	४	६	"
७	आयोजनाहरुको पुनर्निर्माण कार्यक्रम	वटा	१०	१	३	२	२	२	"
८	आयोजनाहरुको स्तरोन्नती	वटा	१०	१	३	२	२	२	"

९	श्रोत संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन	वटा	१०	१	३	२	२	२	"
१०	आयोजनाहरुमा खानेपानी सुरक्षा योजना तर्जुमा	वटा	१०	१	३	२	२	२	"
११	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण	पटक	२०		५	५	५	५	"
१२	पानी प्रशोधन तथा सुरक्षा योजना लागु कार्यक्रम	वटा	२०		५	५	५	५	"
१३	आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन तालिम	पटक	१०	१	३	२	२	२	"
१४	प्राविधिक र प्लम्बर क्षमता विकास तालिम	पटक	१०	१	३	२	२	२	"
१५	पानीको शुद्धिकरण गर्ने उपाय सम्बन्धी तालिम	पटक	२०		५	५	५	५	"
१६	सार्वजनिक धाराहरूको मर्मत तथा सम्हार	पटक	४०		१०	१०	१०	१०	"
१७	सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा फिल्टर जडान	वटा	१०		२	२	३	३	"
१८	पानीबाट हुने महामारी र दैवी प्रकोपसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	

५.१.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको [illegible]/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	नयां खानेपानी आयोजनाहरुको पहिचान तथा संचालन	वटा	८	३२००	०	८००	८००	८००	८००	[illegible]
२	नयाँ धारा जडान कार्यकम	वडा	१०	५०००	०	१५००	१५००	१०००	१०००	" "
३	अब्यबस्थित खानेपानी लाइन वितरणको उचित ब्यबस्थापन गर्ने	वडा	१०	१०००	०	४००	२००	२००	२००	" "
४	वडा स्तरीय खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको दर्ता तथा समिति गठन	वडा	१०	१००	१०	३०	२०	२०	२०	" "
५	खानेपानी आयोजनाहरुको संस्थागत तथा सूचारुपना सुधार योजना निर्माण	वटा	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	" "
६	संचालित खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार	वटा	२०	१०००	१००	२००	२००	२००	३००	" "
७	आयोजनाहरुको पुननिर्माण कार्यक्रम	वटा	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	" "
८	आयोजनाहरुको स्तरोन्नती	वटा	१०	५५०	५०	१५०	१५०	१००	१००	" "
९	श्रोत संरक्षण तथा उचित ब्यवस्थापन	वटा	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	" "
१०	आयोजनाहरुमा खानेपानी सुरक्षा योजना तर्जुमा	वटा	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	" "

११	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण	पटक	२०	२००	०	५०	५०	५०	५०	"	"
१२	पानी प्रशोधन तथा सुरक्षा योजना लागु कार्यक्रम	वटा	२०	३००	०	७५	७५	७५	७५	"	"
१३	आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा ब्यवस्थापन तालिम	पटक	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	"	"
१४	प्राविधिक र प्लम्बर क्षमता विकास तालिम	पटक	१०	५००	५०	१५०	१००	१००	१००	"	"
१५	पानीको शुद्धिकरण गर्ने उपाय सम्बन्धी तालिम	पटक	२०	३००	०	७५	७५	७५	७५	"	"
१६	सार्वजनिक धाराहरूको मर्मत तथा सम्हार	पटक	४०	२०००	०	५००	५००	५००	५००	"	"
१७	सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा फिल्टर जडान	वटा	१०	३००	०	६०	६०	९०	९०	"	"
१८	पानीबाट हुने महामारी र दैवी प्रकोपसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"
१	कुल कार्यक्रम बजेट			१७४५०	५६०	४८४०	४३३०	३८१०	३९१०		
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			१७४५	५६	४८४	४३३	३८१	३९१		
३	प्रस्तावित कुल बजेट			१९१९५	६१६	५३२४	४७६३	४१९१	४३०१		

क्षेत्र : २: पूर्ण सरसफाइ

५.२.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण:

मुख्य समस्याः

समुदाय स्तरमा सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धनमा अपनत्वभावको विकास नहुदा घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिका लाई पूर्ण सरसफाइका क्षेत्रमा समस्या देखिनु

कारणः

पूर्ण सरसफाइका क्षेत्रमा समन्वय समिति गठन/सकृय नहुनु, नगरपालिकाको खासस्व योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन नहुनु; पूर्ण सरसफाइको प्रबर्द्धनको लागि आवश्यक क्षमता विकासका तालिमहरु संचालन नहुनु; प्रत्येक घरधुरी, संघ संस्था र आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक स्थानहरुमा चर्पी निर्माण

नहुनु; साबुन पानीको सुविधा सहितको सुरक्षित र सफा चर्पी नहुनु, खुला ठाउँमा दिसा गर्ने संस्कृतिको अन्त्य नहुनु र संघ सस्था र सार्वजनिक शौचालयहरु प्रयोगकर्तामैत्री नहुनु; उपयुक्त तरिकाले पशुपंक्षिको गोठ तथा खोर र मलमुत्र व्यवस्थापन नहुनु; भान्सा कोठामा हावा ओहोरदोहोर हुने उचित व्यवस्था तथा धुवा रहित चुल्होको प्रयोगमा कमि हुनु;

असर :

पूर्ण सरसफाइको मापदण्ड अनुसार चर्पी निर्माण नहुने र निर्माणाधीन चर्पीको समुचित प्रयोग नभएको अवस्था; व्यक्तिगत तथा संस्था सरसफाइ प्रबर्द्धनका क्रियाकलापमा अबरोधको स्थिति सिर्जना; आधारभूत स्तरको सुरक्षित पानीमा सबैको पहुँच तथा प्रयोगकर्ता मैत्री नबन्नु; घरायसी एवं संस्थागत सरसफाइको समुचित व्यवस्थापनमा अबरोध आउनु

५.२.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति

- पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धन मार्फत समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा सबै नागरिकको पंहुच तथा उपयोग सुनिश्चित गर्नेरसेवा व्यवस्थामा सुधार गर्ने।

५.२.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु					पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	सूचक	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य		
१	सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवद्र्धनमा अपनत्वभावको विकास भई पूर्ण सरसफाइयुक्त घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास भएको हुनेछ ।						
१.१	सुधारीयको सरसफाइ सुबिधा पुगेका घरधुरीहरु	प्रतिशत				योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
						"	
१.२	आधारभुत सरसफाइ	प्रतिशत					

	मापनका सूचकहरु सूचक	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	पहुँच पुगेका घरधुरी						
१.३	साबुन पानी सहित हातधुनका लागि निश्चित स्थान भएका	प्रतिशत				"	
१.४	जोखीमपूर्ण समयमा साबुन पानीले हातधुने (घरका सबै सदस्यहरु)	प्रतिशत				"	
१.५	ठोस फोहोर श्रोत स्तरमा सुरक्षित वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत				"	
१.६	तरल फोहरको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत				"	
१.७	फिकल समुचित ब्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत				"	
१.८	पूर्ण सरसफाइ सुचक पूरा भएका घरधुरीको (प्रमाणिकरण)	प्रतिशत				"	
१.९	पूर्ण सरसफाइ युक्त वडा	संख्या				"	

ECCRC Nepal Pvt. Ltd. Bhaktapur 2017

लेखबेशी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण, सुर्खेत कर्णाली प्रदेश, नेपाल २०७३

५.२.४ समष्टिगत रणनीतिहरु:

- पूर्ण सरसफाइ नीति अवलम्बन गरि स्थानीय तहको नेतृत्वमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
- सरसफाइको क्षेत्रमा कार्य गर्ने निकायहरु बीच समन्वय तथा सहकार्यमा सचेतनामुलक सहभागितात्मक अभियान संचालन गर्ने ।
- प्रत्येक वडाहरुमा पुर्ण सरसफाइ सम्बन्धी कार्ययोजना निर्माण, सरसफाइ कोष स्थापना र सञ्चालन गर्ने,
- स्थानीय स्रोत साधनको पहिचान र परिचालन गर्ने,
- सूचना,शिक्षा तथा सञ्चार जस्ता व्यवहार परिवर्तन सम्बन्धि क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी आम सरोकारवालाहरुको परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा उत्सजीत तरल तथा ठोस फोहोर व्यवस्थापन, सार्वजनिक सौचालय निर्माण तथा ब्यवस्थापनमा सार्वजनिक नीजि साझेदारी पद्दति अपनाउने,
- तरल तथा ठोस फोहोरको घरायसी तहमा न्यून, कम तथा पुनः प्रयोगमा बिशेष जोड दिने
- अनुगमन तथा प्रमाणिकरण संयन्त्र लागि निर्देशिका तयार गरी सो बमोजिम गठन र परिचालन गर्ने
- सरससफाइका सामाग्रीहरुको ग्रामिण स्तरसम्म बजारीकरण गर्न निजि क्षेत्रको सहभागिता बढाउन जोड दिने तथा आवश्यक कार्यक्षेत्रहरुको पहिचान गरि कार्यन्वयन गर्ने ।
- नगर क्षेत्रबाट निस्कने ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थानको लागि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्ने
- प्रोत्साहन, पुरस्कार र कदरको सिद्धान्तलाई नियमित गने ।

ECCRC Bhaktapur 2017 Nepal

५.२.५ क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	आधारभूत सर्वेक्षण तथा तथ्यांक अद्यावधिक	पटक	३	१	१	१			न.पा., संघसंस्था, वडा कार्यालय
२	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास	पटक	१०	२	२	२	२	२	
३	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी समुदाय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि	पटक	५	१	१	१	१	१	
४	घरायसी शौचालय निर्माण तथा स्तरोन्नति / एक घर एक चर्पी निर्माण कार्यक्रम	घ.धु	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	
५	जुठेल्लो तथा चाङ्ग निर्माण कार्यक्रम	संस्था	५०		२५	२५			
६	साबुन पानी सहित हातधुने निश्चित स्थान निर्माण र प्रयोग	संस्था	५०	१०	१०	१०	१०	१०	
७	घर आँगनको सरसफाइ अभियान	वडा	१०	१०					
८	स्वच्छता प्रवद्र्धन सम्बन्धी सचेतना	पटक	५	१	१	१	१	१	
९	सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा मर्मत तालिम	पटक	२		१		१		
१०	घरायसी फोहरमैलालाई स्रोतमा न्यूनीकरण,पुनः प्रयोग,प्रशोधन सम्बन्धि तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	
११	पूर्ण सरसफाइ सुचकको प्रमाणिकरण	वडा	१०			५		५	

१२	वातावरणीय सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	
१३	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, मर्मत स'धार तथा ब्यवस्थापन	वडा	१०		३	३	२	२	
१४	व्यवस्थित ढल व्यवस्थापन	स्थान	२		१		१		
१५	ल्याण्डफिल साइटको व्यस्थापन	वटा	१			१			
१६	पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धनका लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्ते लेखन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्रीहरु तयार कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	
१७	पालिका तथा वडाको पूर्ण सरसफाइ अनुगमन तथा प्रमाणीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	

५.२.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	आधारभूत सर्वेक्षण तथा तथ्यांक अद्यावधिक	पटक	३	१५००	५००	५००	५००	०	०	प्रदेश संघ स्थानीयतह, अन्य संघ संस्था, रुडेक, खानेपानी सम्बन्धि काम गर्ने संघ संस्था
२	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास	पटक	१०	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	
३	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी समुदाय स्तरमा सचेतना	पटक	५	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
	अभिबृद्धि									
४	घरायसी शौचालय निर्माण तथा स्तरोन्नति / एक घर एक चर्पी निर्माण कार्यक्रम	घ.धु	२५००	१२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	
५	जुठेल्लो तथा चाङ्ग निर्माण कार्यक्रम	संस्था	५०	५००	०	२५०	२५०	०	०	" "
६	साबुन पानी सहित हातधुने निश्चित स्थान निर्माण र प्रयोग	संस्था	५०	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	" "
७	घर आँगनको सरसफाइ अभियान	वडा	१०	५००	५००	०	०	०	०	" "
८	स्वच्छता प्रवद्र्धन सम्बन्धी सचेतना	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	" "
९	सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा मर्मत तालिम	पटक	२	४००	०	२००	०	२००	०	" "
१०	घरायसी फोहरमैलालाई स्रोतमा न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन सम्बन्धि तालिम	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
११	पूर्ण सरसफाइ सुचकको प्रमाणिकरण	वडा	१०	५००	०	०	२५०	०	२५०	" "
१२	वातावरणीय सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१३	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, मर्मत स'धार तथा व्यवस्थापन	वडा	१०	७०००	०	२१००	२१००	१४००	१४००	" "
१४	व्यवस्थित ढल व्यवस्थापन	स्थान	२	२०००	०	१०००	०	१०००	०	" "
१५	ल्याण्डफिल साइटको व्यस्थापन	वटा	१	१५००	०	१५००	०	०	०	" "
१६	पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धनका लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्ते लेखन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्रीहरु तयार कार्यक्रम	पटक	५	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	" "
१७	पालिका तथा वडाको पूर्ण सरसफाइ अनुगमन तथा प्रमाणीकरण	पटक	५	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	" "
१	कुल कार्यक्रम बजेट			३३१७५	४८५५	९४०५	६९५५	६४५५	५५०५	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			३३१८	४८५.५	९४१	६९५.५	६४५.५	५५०.५	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			३६४९३	५३४१	१०३४६	७६५१	७१०१	६०५६	

क्षेत्र : ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

५.३.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण:

मुख्य समस्याः

विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती कमीका कारण खानेपानी तथा सरसफाइको आवस्थामा सुधार गर्न नसक्नु

कारणः

विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी तथा शौचालयको ब्यवस्थापन नहुनु;सरसफाइ तथा स्वच्छताका मापदण्ड अनुरुप भौतिक पूर्वाधार निर्माणको कमि;फोहरको उचित रुपमा संकलन, निर्मलिकरण तथा ब्यवस्थापन प्रणालीको विकास नहुनु;घर, आंगन एवं विद्यालय,संघ संस्थाबाट निस्कने फोहोरपानीको सुरक्षित निस्कासन नहुनु;

असर :

घर, विद्यालय, संघ संस्था भित्र तथा बाहिर फोहोर ब्यवस्थापनमा समस्या; विद्यालय, संघ संस्था तथा सार्वजनिक शौचालयहरुमा महिनावारीमा प्रयोग गरिएका स्यानिटरी प्याड वा अन्य साधनहरुको उचित व्यवस्थापन नहुदा स्वास्थ्यमा असर; घर, आंगन एवं विद्यालय, संघ संस्थाबाट निस्कने फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने वर्गिकरण गरी फोहोरको समुचित व्यवस्थापन नगर्नाले वातावरणमा असर;

५.३.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति

- संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था)मा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको एकीकृत रुपमा संस्थागत विकास गरि वातावरणीय सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सेवा सुविधामा वृद्धि गर्ने ।

५.३.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चत भई समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापन भएका तीन तारे नमुना विद्यालयहरुको विकास भएको हुनेछ ।						

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१.१	राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमका वास सुविधा भएका तथा तिन तारे सुचक पुरा भएका नमुना विद्यालय	वटा				योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	श्रोत साधनको व्यवस्थापन
१.२	दुई तारे सुचक पुरा गरेका विद्यालय	वटा				""	""
१.३	एक तारे सुचक पुरा गरेका विद्यालय	वटा				""	""
१.४	विद्यालयहरुमा सुरक्षित तथा नियमित खानेपानीको सेवा भएका विद्यालय	प्रतिशत				""	""
१.५	शौचालयहरुको ब्यवस्थित रुपमा प्रयोग भएका विद्यालय	प्रतिशत				""	""
१.६	छात्र र छात्राका लागि अलग अलग सुधारीएका तथा सुचारु शौचालयको	प्रतिशत				""	""

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	व्यवस्था भएका विद्यालय					""	""
१.७	अपाङ्गता मैत्री शौचालय सुविधा भएका विद्यालय	प्रतिशत				""	""
१.८	सामुहिक हात धुने सुविधा (नियमित पानी तथा साबुनको ब्यवस्था) भएका विद्यालय	प्रतिशत				""	सकृय सहभागितानहुनु
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ ब्यवस्थापन सयन्त्र विकास (समिति गठन, कार्य योजना र कोष स्थापना) भएका विद्यालय	प्रतिशत				""	निरन्तरतानदिनु
१.१०	ठोस तथा फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय	प्रतिशत					
२	**स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चित भई समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापन भएको हुनेछ ।**					""	श्रोत साधनको व्यवस्थापन
२.१	सुरक्षित खानेपानीको नियमित आपूर्ती ब्यवस्था भएका	प्रतिशत				""	""
२.२	प्रयोगकर्ता मैत्री	संख्या					

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	शौचालयको सुविधा भएका संस्था						
२.३	सावुन पानी सहितको हात धुने सुविधा भएका	प्रतिशत				,,,	,,,
३	स्वास्थ्य संथाहरुको फोहरको उचित रुपमा संकलन, निर्मुलिकरण तथा ब्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।						
३.१	संस्थाको फोहरको उचित संकलन, निर्मलीकरण र ब्यवस्थापन गर्ने	प्रतिशत				,,,	श्रोत साधनको व्यवस्थापन र अभिमुखिकरण
३.२	प्लासान्टा पिट भइ फोहर ब्यवस्थापन गर्ने स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत				,,,	सेवा क्षेत्र विस्तार
३.३	फोहर जलाउन इन्सीनेटरको ब्यवस्था भएका स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत				,,,	
३.४	संस्थाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता ब्यवस्थापन संयन्त्र भएका (फोकल ब्यक्ति, कार्ययोजना, शाखा, आचारसंहिता आदि)	प्रतिशत				,,,	
४	कार्यालय तथा संस्थाहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ					,,,	श्रोत साधनको व्यवस्थापन
४.१	पाइप प्रणालीबाट खानेपानीको	प्रतिशत					

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८१/८२ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	नियमित आपूर्ती ब्यवस्था भएका						
४.२	प्रयोगकर्ता शौचालयको सुविधा भएका कार्यालय तथा संस्था	प्रतिशत				""	संरक्षण र निरन्तरता
४.३	सावुन पानी सहितको हात धुने ब्यवस्था भएका	प्रतिशत				""	
४.४	ठोस तथा तरल फोहरको उचित संकलन तथा ब्यवस्थापन भएका कार्यालय तथा संस्था	प्रतिशत				""	
४.५	अपाङ्गता वा विशेष सहयोग चाहिने ब्यक्तिहरुलाई पानीको सहच पहुँच	प्रतिशत				""	श्रोत साधनको व्यवस्थापन
४.६	पानीको सुद्दीकरण गरी प्रयोग गर्ने कार्यालय तथा संस्थाहरु	प्रतिशत				""	औषधी र तालिमको व्यवस्थापन

५.३.४ समष्टिगत रणनीतिहरु:

- विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था अनुगमन, सुधार तथा व्यवस्थापन गर्ने तिन तारे अवधारणा अवलम्बन गर्ने ।
- विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ अवस्थाको नियमित अनुगमन गरि विशेष प्राथमिकताका साथ सुधारका कार्यहरु गर्ने ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको अनुगमनका आधारमा प्रमाणिकरण गरि प्रोत्साहन गर्ने ।
- सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सकरात्मक बानी विकासका बाल केन्द्रीत तथा अनुकरणिय प्रयासहरुको थालनी गर्ने ।
- विद्यालयको अगुवाईमा सेवा क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वाच्छता प्रवद्र्धन जस्ता पद्धती लागु गर्ने ।
- विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सुरक्षित खानेपानी तथा सुधारीएको सरसफाइ सुबिधा निर्माण ब्यवस्थापनमा विशेष जोड दिई अनुदान र कार्य मुल्याङ्कनसंग जोडिने छ ।

५.३.५क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	लक्षित क्षेत्र तथा वर्ग	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
			एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१.	विद्यालय वास तर्फ									
१.१	विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	विद्यालयहरु	पटक	५	१	१	१	१	१	पलिका,संघ, प्रदेशसंघसंस्था
१.२	विद्यालय वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	विद्यालयहरु	पटक	१		१				विद्यालय
१.३	प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	विद्यालयहरु	संख्या	४१	६	१०	१०	१०	१०	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
१.४	वालवालिकामैत्री सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको	विद्यालय	संख्या	४१	६	१०	१०	१०	१०	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था

	निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन									
१.५	सामूहीक हातधुने निश्चित स्थान निर्माण	विद्यालय	संख्या	४१	९	९	९	९	९	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
१.६	विद्यालय सरसफाइ कोष स्थापना, वृद्धि तथा सञ्चालन	विद्यालय	संख्या	१०	२	२	२	२	२	विद्यालय, पालिका
१.७	विद्यालयमा सरसफाइ तथा स्वाच्छता सम्बन्धी ब्यवहारिक तालिम तथा कक्षा सञ्चालन .	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	विद्यालय, पालिका
१.८	पूर्ण सरसफाइ प्रवद्र्धनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन (र्याली, हाजिरी जवाफ, घरदैलो, गीत, नाच, नाटक ई.)	विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
१.९	महिनावारी स्वाच्छता सम्बन्धी तालिम	विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
१.१०	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
१.११	विद्यालयहरुको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	विद्यालय	वटा	१			१			विद्यालय
१.१२	ठोस तथा फोहर	विद्यालय	संख्या	४६	९	९	९	९	९	विद्यालय

	संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय									
१.१३	अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण	विद्यालय	संख्या	५	१	१	१	१	१	विद्यालय
१.१४	विद्यालय वास समिति,बाल क्लबको संस्थागत विकास	विद्यालय/बाल क्लब	वटा	१०	२	२	२	२	२	विद्यालय
१.१५	विद्यालयको वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	पलिका
१.१६	तारे सुचक पुरा गरेको नमुना विद्यालय घोषणा	विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	पलिका, संघ, प्रदेश, संघसंस्था
२.	स्वास्थ्य संस्था तर्फ									
२.१	वास फिट (स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता) प्रवर्द्धन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	स्वास्थ्यकर्मी	पटक	५	१	१	१	१	१	"
२.२	स्वस्थ्य संस्थाको वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	समुदायतथा व्य.स.	वटा	१		१				"
२.३	स्वस्थ्य संस्थाको प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक,महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन	सेवाग्राही	वटा	१०		३	३	२	२	"

	तथा व्यवस्थापन									
२.४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	स्वास्थ्य संस्था	पटक	१०	५	५ -				"
२.५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	स्वास्थ्य संस्था	पटक	१०	१०					"
२.६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिबाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	स्वास्थ्य संस्था	पटक	५	१	१	१	१	१	"
२.७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	स्वास्थ्य संस्था	पटक	१०	२	२	२	२	२	"
२.८	स्वास्थ्य संस्थाको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	स्वास्थ्य संस्था	पटक	१		१				"
२.९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन	स्वास्थ्य संस्था	पटक	१०		३	३	२	२	"
२.१०	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलका लागि	स्वास्थ्य संस्था	संस्था	१०			२	५	३	"

[illegible]	इन्सीनेटर, पिटहरुको मर्मत सुधार									
२.११	वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	स्वास्थ्य संस्था	पटक	५	१	१	१	१	१	"

५.३.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	विद्यालय वास तर्फ									प्रदेश संघ स्थानीयतह, अन्य संघ संस्था, ह्वेक, खानेपानी सम्बन्धिकामगर्ने संघसंस्था
१.१	विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	पटक	५	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	" "
१.२	विद्यालय वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	पटक	१	४००	०	४००	०	०	०	" "
१.३	प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	संख्या	४६	३२२००	४२००	७०००	७०००	७०००	७०००	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.४	वालवालिकामैत्री सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार,पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	संख्या	४६	२३०००	३०००	५०००	५०००	५०००	५०००	" "
१.५	सामूहीक हातधुने निश्चित स्थान निर्माण	संख्या	४६	४५०	९०	९०	९०	९०	९०	" "
१.६	विद्यालय सरसफाइ कोष स्थापना, वृद्धि तथा सञ्चालन	संख्या	१०	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	" "
१.७	विद्यालयमा सरसफाइ तथा स्वाच्छता सम्बन्धी ब्यवहारिक तालिम तथा कक्षा सञ्चालन	पटक	५	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	" "
१.८	पूर्ण सरसफाइ प्रवद्र्धनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन (र्याली, हाजिरी जवाफ, घरदैलो, गीत, नाच, नाटक ई.)	पटक	१०	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	" "
१.९	महिनावारी	पटक	१०	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी	
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५		
	स्वाच्छता सम्बन्धी तालिम										
१.१	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	"	"
१.११	विद्यालयहरुको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	वटा	१	६००	०	०	६००	०	०	"	"
१.१२	ठोस तथा फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय	संख्या	४६	९००	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	"	"
१.१३	अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण	संख्या	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	"	"
१.१४	विद्यालय वास समिति,बाल क्लबको संस्थागत विकास	वटा	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	"	"
१.१५	विद्यालयको वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोता/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.१६	तारे सुचक पुरा गरेको नमुना विद्यालय घोषणा	पटक	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
२	स्वास्थ्य संस्था तर्फ									
२.१	वस फिट (स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता) प्रवद्र्धन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	" "
२.२	स्वस्थ्य संस्थाको वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	वटा	१	२५०	०	२५०	०	०	०	" "
२.३	स्वस्थ्य संस्थाको प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	वटा	१०	१०		३	३	२	२	" "
२.४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको	पटक	१०	५०००	२५००	२५००	०	०	०	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
	निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन									
२.५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	पटक	१०	२००	२००	०	०	०	०	" "
२.६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिबाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	" "
२.७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	पटक	१०	२००	४०	४०	४०	४०	४०	" "
२.८	स्वास्थ्य संस्थाको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	पटक	१	१००	०	१००	०	०	०	" "
२.९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा	पटक	१०	६५०	१५०	१५०	१५०	१००	१००	" "

लेखबेशी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण, सुर्खेत कर्णाली प्रदेश, नेपाल २०७३

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी	
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५		
	निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन										
२.५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	पटक	१०	२००	२००	०	०	०	०	"	"
२.६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिबाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	"	"
२.७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	पटक	१०	२००	४०	४०	४०	४०	४०	"	"
२.८	स्वास्थ्य संस्थाको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	पटक	१	१००	०	१००	०	०	०	"	"
२.९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा	पटक	१०	६५०	१५०	१५०	१५०	१००	१००	"	"

ECCRC Nepal Pvt. Ltd. * Bhaktapur * 2017

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
	समुचित व्यवस्थापन									
२.१	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलका लागि इन्सीनेटर, पिटहरुको मर्मत सुधार	संस्था	१०	१०००	०	०	२००	५००	३००	" "
२.११	वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	पटक	५	२००	४०	४०	४०	४०	४०	" "
१	कुल कार्यक्रम बजेट			८५१६०	१४४००	१९७५३	१७३०३	१६९५२	१६७५२	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			८५१६	१४४०	१९७५	१७३०	१६९५	१६७५	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			९३६७६	१५८४०	२१७२८	१९०३३	१८६४७	१८४२७	

क्षेत्र : ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा

५.४.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण:

मुख्यसमस्याः

जलवायु परिवर्तनको कारण वातावरणीय प्रभाव, असर न्यूनीकरण तथा विपदमा प्रभावकारी भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नुले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा समस्या देखिनु ।

कारणः

खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण र पुर्नभरणका क्रियाकलाप संचलन नहुनु; खानेपानीको बहुउपयोग योजना बनाई सोहि अनुसारका कार्यक्रम तथा योजनालाई प्राथामिकता नदिनु; जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि कार्यक्रम संचलान नहुनु; जलवायु परिवर्तन र जोखीम न्यूनीकरण बारेमा प्रचार प्रसारका साथै वृक्षारोपण र वनजंगलको संरक्षणमा जोड नदिनु; खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री नहुनु; प्रकोप संभावित क्षेत्रहरुको नक्शांकन तथा व्यवस्थापन योजना निर्माण नहुनु।

असर :

मुहान तथा जलाधार संरक्षणको कमीका कारण मुहान सुक्दै जानु; जलवायु परिवर्तनको कारण हुने जोखीम न्यूनीकरण कार्यक्रमका लागि वजेट तथा कार्यक्रमको आभव हुदा प्रकोपबाट हुने क्षतिको पुन; निर्माणमा असर; भूक्षय तथा पहिरोका कारण अधिकांश खानेपानी आयोजंनाहरु प्रभावित भईखानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा अबरोध शृजना हुनु; जलवायु परिवर्तनका कारण हुने भू–क्षय, पहिरो, बाढी, किराको प्रकोप र खडेरी आदिका कारण मुहानहरु सुक्दै जानु

५.४.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति

- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा विपद जोखिम न्युनिकरण, विपदको पूर्वतयारी, व्यवस्थापन तथा उद्धारर अनुकुलन पद्धतिलाई मुल प्रवाहमा ल्याईसेवा ब्यवस्थापन गर्ने ।

लेखबेशी नगरपालिकाको कार्यालय
कल्याण, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल
२०७३

५.४.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८३/८४ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१		पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण गर्नुको साथै विपदमा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि ब्यवस्थापन गर्ने ।					
१.१	मुहान तथा जलाधार संरक्षण गरिएको संख्या	संख्या	०	१६	३०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
१.२	मूहान संरक्षण तथा पुर्नभरण गरीएका खापा आयोजना	संख्या	०	२	३	"	
१.३	आपतकालीन खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी योजना निर्माण भई पूर्व तयारी संयन्त्र भएका आयोजना संख्या	संख्या	०	१	२	"	

CCRC Nepal Pvt. Ltd. ★ Bhaktapur ★ 2057

५.४.४ समष्टिगत रणनीतिहरु:

- स्थानीय विपद तथा जलवायु प्रतिरक्षा योजना (LDCRP), र स्थानीय अनुकुलन योजना (LAPAs) को विकास तथा कार्यान्वयनमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रलाई मुल प्रवाहमा ल्याई आवश्यक क्रियाकलाप संचालन गर्ने।
- खानेपानीका श्रोतहरुको नक्साङ्कन गरि श्रोतहरु संरक्षण र पुर्नभरणमा बिशेष जोड दिने ।
- खानेपानीको बहुउपयोग योजना बनाई सोहि अनुसारका कार्यक्रम तथा योजनालाई प्राथमिकता दिने ।
- जलवायु परिवर्तन र जोखीम न्यूनीकरण बारेमा प्रचार प्रसारका साथै वृक्षारोपण र वनजंगलको संरक्षणमा जोड दिने ।
- खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री बनाउने ।

५.४.५ क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१.१	जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि खानेपानी उ.स. लाई तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	प्रदेश संघ गै.स.स. न.पा, साझेदार संस्था
१.२	जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा (खानेपानी योजना)	पटक	१		१				
१.३	जलवायु परिवर्तन, विपद् ब्यवस्थापन र पानीको समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापनमा चेतना अभिवृद्धि	पटक	१०	२	२	२	२	२	
१.४	खानेपानी योजनाको मुहान क्षेत्रमा बृक्षारोपण तथा वन संरक्षण गने	पटक	५	१	१	१	१	१	
१.५	जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै उच्च क्षेत्रहरूमा पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गर्ने	वटा	३		१		१	१	

१.६	मुलखोला, नालाहरू नियन्त्रणका लागि जैविक बाँधहरू निर्माण गर्न प्रश्रय दिने	पटक	२	१		१			
१.७	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्य योजना निर्माण	पटक	१	१					
१.८	नगरंपालिका तथा वडा स्तरमा जोखिमको नक्सांकन गर्ने	पटक	१	१					
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सामाग्रीको मौजाद गर्ने (पियूष, वाटरगार्ड जस्ता क्लोरिनेसन गर्ने औषधि, खानेपानी र सरसफाइ सामाग्री)	पटक	१०	२	२	२	२	२	
१.१०	सहजकर्ता/स्वयंसेवकहरूलाई तालिम	पटक	२		१			१	
१.११	नगरपालिकामा विपद् जोखिम जगेडा कोष व्यवस्थापन गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	
१.१२	आपतकाल र महामारी संग जुझ्न सामुदायिक स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन भएको	पटक	५	१	१	१	१	१	
१.१३	सूचना व्यवस्थापन व्यवस्थित गर्ने ।	पटक	१०	२	२	२	२	२	

५.४.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजार मा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.१	जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि खानेपानी उ.स. लाई तालिम	पटक	५	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	प्रदेश संघ स्थानीयतह, अन्य संघ संस्था, रुडेक, खानेपानी सम्बन्धिकामगर्ने संघसंस्था
१.२	जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा (खानेपानी योजना)	पटक	१	५००	०	५००	०	०	०	
१.३	जलवायु परिवर्तन,विपद् ब्यवस्थापन र पानीको समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापनमा चेतना अभिवृद्धि	पटक	१०	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	" "
१.४	खानेपानी योजनाको मुहान क्षेत्रमा बृक्षारोपण तथा वन संरक्षण गने	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
१.५	जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै उच्च क्षेत्रहरूमा पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गर्ने	वटा	३	१५००	०	५००	०	५००	५००	" "
१.६	मुल, खोला, नालाहरू नियन्त्रणका लागि जैविक बाँधहरू निर्माण गर्न प्रश्रय दिने	पटक	२	५०००	२५००	०	२५००	०	०	" "
१.७	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्य योजना निर्माण	पटक	१	५००	५००	०	०	०	०	" "
१.८	नगरपालिका तथा वडा स्तरमा जोखिमको नक्सांकन गर्ने	पटक	१	४५०	४५०	०	०	०	०	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सामाग्रीको मौजाद गर्ने (पियूष, वाटरगार्ड जस्ता क्लोरिनेसन गर्ने औषधि, खानेपानी र सरसफाइ सामाग्री)	पटक	१०	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	" "
१.१	सहजकर्ता/स्वयंसेवकहरू लाई तालिम	पटक	२	५००	०	२५०	०	०	२५०	" "
१.११	नगरपालिकामा विपद् जोखिम जगेडा कोष व्यवस्थापन गर्ने	पटक	५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	" "
१.१२	आपतकाल र महामारी संग जुध्न सामुदायिक स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन भएको	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
१.१३	सूचना व्यवस्थापन ब्यवस्थित गर्ने ।	पटक	१०	१००	२०	२०	२०	२०	२०	" "
१	कुल कार्यक्रम बजेट			२०३००	५८२०	३६२०	४८७०	२८७०	३१२०	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			२०३०	५८२	३६२	४८७	२८७	३१२	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			२२३३०	६४०२	३९८२	५३५७	३१५७	३४३२	

क्षेत्र : ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास

५.५.१ क्षेत्रगत समस्या विश्लेषण:

मुख्य समस्याः

नगरपालिका र वडास्तरीय खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई प्रभाबकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकासकानहुनुले आवश्यकता अनुरुप गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न नसक्नु

कारणः

नगरपालिका र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन र संस्थागत विकास नहुनु; खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन योजना तर्जुमा नहुनु, सरसफाइ सम्बन्धि जिल्ला तथा स्थानीय स्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकासका क्रियाकलाप संचलन मा कमि हुनु;

असर :

खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनका नविनतम् पदद्धीमा क्षमता विकास अप्ठारो हुनु;खास्वस क्षेत्रको स्थानीय तहको योजना नहुदा संस्थागत रूपमा खास्वसको क्षेत्रमा कार्यक्रम संचलान गर्ने अप्ठारो हुनु

५.५.२.समस्या समाधान उपयोगी रणनीति

- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा स्थानीय विकासका सरोकारवालाको क्षमता तथा संस्थागत विकास गरि स्थानीय श्रोत तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिवृद्धि गर्ने ।

५.५.३.क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८३/८४ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	नगरपालिका र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई प्रभावकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकास गर्ने ।						
१.१	खा.स.स्व. समन्वय समितिको गठन/पुर्नगठन भएका समन्वय समितिहरु (वडा र न.पा.)	संख्या	११	११ (नियमित	११ (नियमित)	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, वार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख, NWASHतथांक	
१.२	नियमित बैठक गर्ने समन्वय समितिहरु (२महिनामा)	संख्या				"	
१.३	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता फोकल व्यक्ति तोकिएका	संख्या				"	

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७९/८० वर्तमान अवस्था	२०८३/८४ मध्यम अवस्था	२०८३/८४ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	समन्वय समितिहरु						
१.४	खनेपानी तथा सरसफाइ प्रवद्र्धन योजना तर्जुमा भएका समन्वय समितिहरु	संख्या				"	
१.५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कोष स्थापना	संख्या				"	
१.६	अर्धवार्षिकरुपमा अनुगमन गर्ने समन्वय समितिहरु	संख्या				"	
१.७	पुर्ण सरसफाइ सम्बन्धी तालिम प्राप्त स्थानीय सहजकर्ताहरु	संख्या				"	
१.८	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी तालिम प्राप्त स्थानीय स्तरका संजालहरु (स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक परिचालन)	संख्या				"	

५.४.४ समष्टिगत रणनीतिहरु:

- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रबर्द्धनमा संस्थागत तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रिया समावेशी र सहभागितामूलक बनाउने र सेवाको पहुँचमा फरक क्षमता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई विशेष प्राथमिकता दिने ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा संस्थागत विकास र सुशासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा सरकारी निकाय,गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक संस्था मञ्चबाट एकीकृत बार्षिक कार्ययोजना तयार गरी सो अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

- स्थानीय निकाय तथा सार्वजनिक सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता र कार्य व्यवहारमा सुधार गर्ने ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा एकरुपता कायम गर्दै क्षेत्रगत समन्वय तथा सहकार्यलाई विशेष जोड दिने ।
- स्थानीय तहहरुको योजना अनुसार सहयोगी संस्थाहरुले स्थानीय निकायहरुसंग समझदारी गरेर मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- यस क्षेत्रको दिगोपना कायम गर्न स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति विकास तथा परिचालनमा जोड दिने ।
- नगर तथा वडा समन्वय समितिहरुको क्षमता विकास योजना बनाई समन्वायात्मक रुपमा संचालन गर्ने । स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा विकास निर्माणका आयोजना तथा कार्यहरुमा स्थानीय स्रोत तथा साधनको अधिकतम प्रयोग तथा परिचालनको लागि प्रयास गर्ने ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा सामुदायिक सशक्तिकरण तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रम विस्तार गरी कार्यक्रमलाई अझ प्रभावकारी बनाउनेर कार्यक्रमहरुको नतिजा तथा प्रभावकारिताको अनुगमन गर्ने ।
- नगर तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्न नगर खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय शाखाले पुर्ण भुमिका निर्वाह गर्ने र वडा तहमा समन्वय समिति निर्माण गरि आवश्यक भुमिका निर्वाह गर्ने ।
- सरसफाइ प्रर्वधन कोषको ब्यवस्था र सञ्चालनगर्ने तथा सरसफाइ आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको योजना तर्जुमा तथा यसको कार्यान्वयनमा स्थानीय निकायहरुको नेतृत्वमा संचालन गर्ने ।

५.४.५क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	संस्थागत तथा क्षमता विकास								न.पा, सम्बन्धित शाखा, साझेदार संस्था
१.१	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कोष निर्माण	वडा	१०		१०				"
१.२	पालिका/ वडा स्तरीयखानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन	वडा	११	११					"

१.३	क्षेत्रगत अनुगमन तथा मुल्यांकन	पटक	५	१	१	१	१	१	"
१.४	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी स्थानीय स्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास तालिम	पटक	२	१		१			"
१.५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता तालिम	पटक	३	१	१		१		"
१.६	स्थानीय सञ्जालहरुको पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम ((स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक परिचालन)	पटक	५	१	१	१	१	१	"
१.७	पालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरुको कार्य योजना निर्माण	पटक	१		१				"
१.८	खनेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको संयुक्त अनुगमन	पटक	१०	२	२	२	२	२	"

५.५.६ क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	संस्थागत तथा क्षमता विकास									प्रदेश सघ स्थानीयतह, अन्य सघ संस्था, स्डेक, खानेपानी सम्बन्धिकामगर्ने सघसस्था
१.१	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कोष निर्माण	वडा	१०	२०००	०	२०००	०	०	०	" "

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोता/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.२	पालिका / वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन	वडा	११	५५	५५	०	०	०	०	" "
१.३	क्षेत्रगत अनुगमन तथा मुल्यांकन	पटक	५	५०	१०	१०	१०	१०	१०	" "
१.४	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी स्थानीय स्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास तालिम	पटक	२	४००	२००	०	२००	०	०	" "
१.५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता तालिम	पटक	३	७५०	२५०	२५०	०	२५०	०	" "
१.६	स्थानीय सञ्जालहरुको पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम (स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक परिचालन)	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
१.७	पालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरुको कार्य योजना निर्माण	पटक	१	५००	०	५००	०	०	०	" "
१.८	खनेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको संयुक्त अनुगमन	पटक	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	" "
१	कुल कार्यक्रम बजेट			५७५५	९१५	३१६०	६१०	६६०	४१०	

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			५७६	९१.५	३१६	६१	६६	४१	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			६३३१	१००७	३४७६	६७१	७२६	४५१	

परिच्छेद–६

संस्थागत संरचना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बिधि

६.१ पालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको पहिचान तथा विश्लेषण

स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा सम्बन्धि कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन, गुणात्मक उपलब्धि र दिगोपनका लागि निरन्तर अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन तयारी गर्ने कार्यलाई संस्थागत गर्ने र कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गर्नकालागि घरायसी तथा संस्थागत तहमा समेत अनुगमन र मुल्याङ्कन गर्नु पर्ने हुन्छ । अनुगमनका नीतिगत पक्ष, कार्यान्वयन विधि, बाधा अवरोध, चुनौती, अवसर, कार्य कुशलता, प्रभावकारिता तथा प्राविधिक पक्ष लगायतका विषयहरुमा केन्द्रित रहनु आजको आवश्यकता रहेको छ । यस लेकबेशीका नगरबासीलाई आधारभूत स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदान गर्नु प्रमुख जिम्मेवारी रहेको र सोको ब्यवस्थापनमा स्पष्ट कानुनी ब्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्न वान्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ को अनुसूची ८ को सूची नं. ९ र १० को अधिकारहरुलाई र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को (झ) मा भएको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न सोही ऐनको दफा १०२ वमोजिम नगरपालिकाको कार्यपालिका बैठकले स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता ऐन तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । अत:पालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको संरचना नेपाल सरकारले खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम योजना बनाउन, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नका लागि तयार पारेको निम्न संरचना अनुसार स्थापना गर्न सकिनछ ।

खासस्व सेवाहरुको लागि संघीय संरचनामा बिभिन्न तहको भूमीका र जिम्मेवारी

हुँदैन

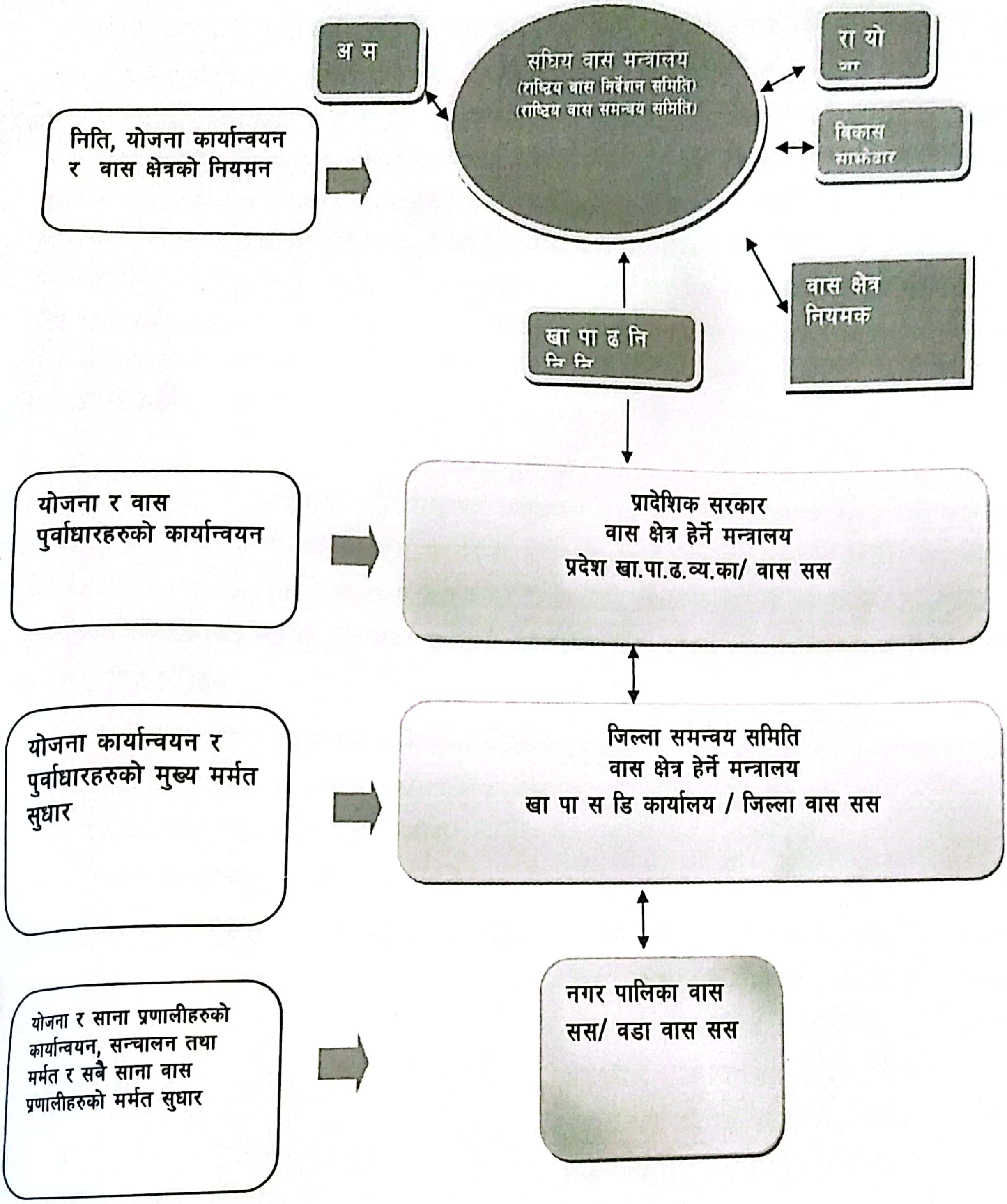
अ म
सघिय वास मन्त्रालय
(राष्ट्रिय वास निर्देशन समिति)
(राष्ट्रिय वास समन्वय समिति)
रा यो
विकास
वास क्षेत्र नियमक
खा पा ढ नि
निति, योजना कार्यान्वयन र वास क्षेत्रको नियमन
योजना र वास पुर्वाधारहरुको कार्यान्वयन
प्रादेशिक सरकार
वास क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय
प्रदेश खा.पा.ढ.व्य.का/ वास सस
योजना कार्यान्वयन र पुर्वाधारहरुको मुख्य मर्मत सुधार
जिल्ला समन्वय समिति
वास क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय
खा पा स डि कार्यालय / जिल्ला वास सस
योजना र साना प्रणालीहरुको कार्यान्वयन, सन्चालन तथा मर्मत र सबै साना वास प्रणालीहरुको मर्मत सुधार
नगर पालिका वास सस/ वडा वास सस

६.२ खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि आवस्यक मानव श्रोतको व्यवस्था

खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको दिगो तथा समुचित विकास लक्ष्य हासिल गर्न नियमित अनुगमन र गुणस्तरको प्रमाणीकरण अपरिहार्य अंगका रुपमा रहेको हुन्छ । तसर्थ पूर्ण सरसफाइका क्षेत्रमा आधारभूत तथा विस्तारित सूचकहरुका साथै यस रणनीतिक योजनाका विभिन्न विषय क्षेत्रमा निर्धारित सूचकहरु समेतलाई समेटेर एक एकीकृत चेकलिष्ट तयार गरी सो को आधारमा सहभागितात्मक अनुगमन पद्धति अगाडि बढाइनेछ । समग्रमा देहाय बमोजिमको अनुगमन सन्यंत्र तथा पद्धतिको आधारमा अनुगमनको कार्यलाई अनिवार्य तथा नियमित गराईनेछ । तपसिलमा उल्लेखित कार्यविधी र प्रमाणीकरण प्रकृया अपनाइ पूर्ण सरसफाइ क्षेत्र घोषणा गरीने छ ।सफा र स्वच्छ समुदाय तथा नगरको अवस्थालाई कायम गर्दै कुनै पनि वडा, नगरपालिका क्षेत्रमा पूर्ण सरसफाइका सूचकहरु पूरा भएको अवस्थामा उक्त क्षेत्रलाई पूर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणा गर्न सकिनेछ । यसरी कुनै पनि क्षेत्रलाई पूर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणा गर्न निम्न प्रकृया अवलम्बन गर्नु पर्ने छ ।

६.३ अनुगमन योजना

मापनयोग्य सूचकको आधारमा नतिजामुलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणली सुदृढ गरी खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको विकास कार्यक्रम आयोजनाहरुको निर्धारित लक्ष्य हासिल भए-नभएको अवस्थाको चित्रण गर्न एक राम्रो राम्रो अनुगमन प्रिक्रियाको खाचो पर्दछ। यो योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रयोजनका लागि विद्यमान कानुनी व्यवस्था तथा प्रचलनका आधारमा देहायका संरचना प्रस्ताव गरिएको छ ।

- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको निर्माण
- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन उपसमितिको निर्माण
- संयुक्त अनुगमन समितिको निर्माण
- विषयगत समितिको निर्माण

अनुगमन प्रक्रिया: पटके तथा नियमित अनुगमन, नागरिक अनुगमन, नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा, मध्यावधि मूल्यांकन, अन्तिम मूल्यांकन र नतिजामा आधारित अनुगमन– मूल्यांकन कार्यान्वयन अवधारणा, यी विभिन्न तह तथा समयमा गरिने अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रयाक्रिया हुन ।

६.३.१ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा

विद्यमान सन्दर्भमा अनुगमन पद्धतिको प्रभावकारिताका लागि मूलतः अनुगमन तथा

मूल्याङ्कन संयन्त्रहरुलाई सक्रिय तुल्याउने तथा उपरोक्त संयन्त्रहरुलाई काम गर्न उपयुक्त वातावरणको तयारी गर्नु आवश्यक हुन आउँछ । व्यवस्थित, भरपर्दो तथा अद्यावधिक तथ्याङ्क र यसको विश्लेषणले मात्र योजनामा तोकिएका उद्देश्य हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख भए-नभएको सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले यस योजना अन्तर्गत विद्यमान संरचनाहरुलाई सक्रिय तुल्याउने तथा योजना कार्यान्वयन लक्ष्यअनुरुप एवं कार्यान्वयन योजना मुताविक भए नभएको एवं योजनाको निर्दिष्ट लक्ष्य हासिल भए नभएको मापन गरिनेछ ।

यसका लागि सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति तथा उपसमितिलाई सक्रिय बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ । साथै, हरेक विषयगत योजनासँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको नियमित संकलन, अद्यावधिक तथा विश्लेषण गरी प्रस्तावित आयोजनाहरुबाट योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य,उद्देश्य हासिल गर्ने दिशामा के कस्तो प्रगति भइरहेको हो निचोडमा पुगिनेछ । प्राप्त निचोडको आधारमा जिम्मेवार निकायलाई सचेत वा प्रोत्साहित गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

यसका साथै विषयगत समिति, सरोकारवाला तथा कार्यान्वयन निकायले समेत पटके, चौमासिक र वार्षिक रुपमा अनुगमन गर्नेछ भने योजनाको मध्यावधि र अन्तमा तेस्रो पक्षीय अनुगमनको व्यवस्था हुनेछ । साथै,यस योजनाका सूचकहरुमा आधारित रही वार्षिक योजना समीक्षा गर्ने पद्धतिको पालना गरिनेछ । मध्यावधी र अन्तिम मूल्यांकन योजना कुन दिशामा गइरहेकोछ र सहि दिशा दिन के गर्न आवश्यक छ भन्ने सुझाव दिनेछ ।

विभिन्न तह तथा समयमा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र सो को अपेक्षित उपलब्धी देहायअनुसार हुनेछः

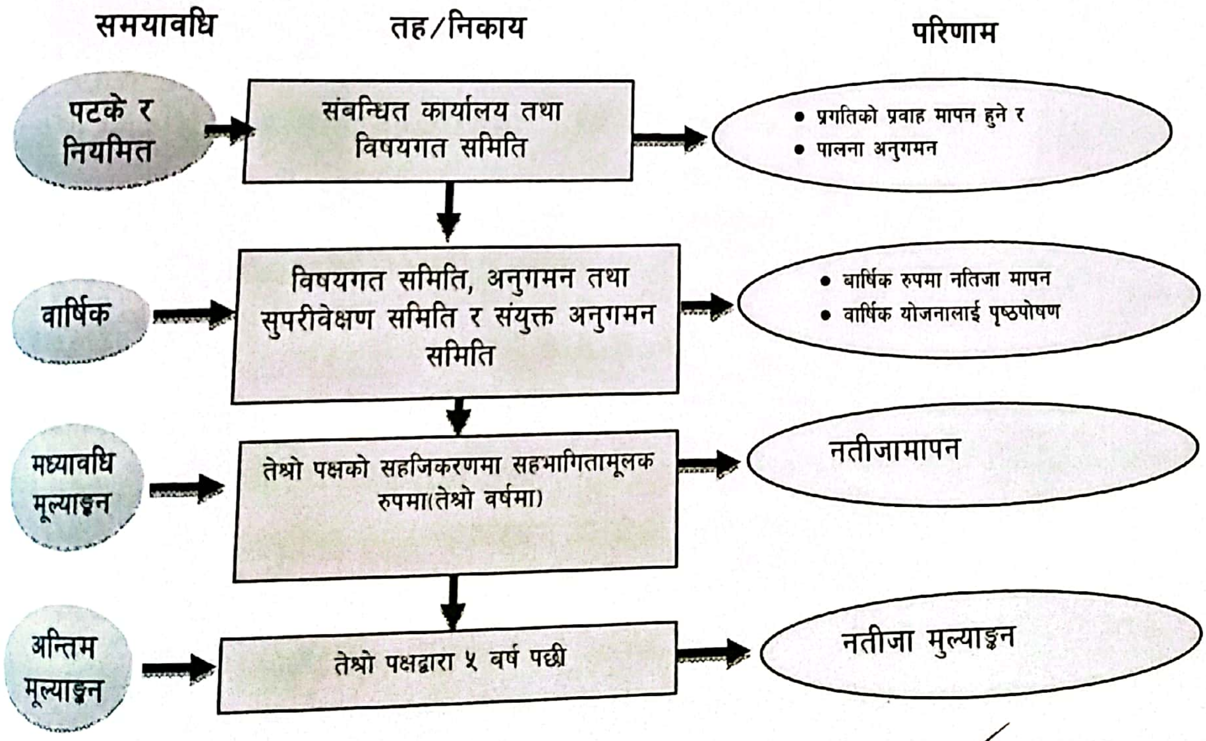

६.३.२अनुगमनको विधी

यस योजनालाई निम्नानुसार अनुगमन तथा मूल्यांकन निम्मानुसरको तहगत विधिबाट गरिनेछः

(क) नगर अनुगमन समितिः नगरपालिकाममा सक्रिय जिसस अनुगमन समितिले वार्षिक योजनाको लागि पृष्ठपोषण गर्ने हेतुले वार्षिक अनुगमन गर्नेछ ।

(ख) संयुक्त वहुसरोकारवाला अनुगमन समितिः संयुक्त वहुसरोकारवाला अनुगमन समिति वनाउने र उक्त समितिले वार्षिक रुपमा अनुगमन गर्नेछ ।

(ग) वार्षिक समीक्षा नतिजामा आधारित : नतिजामा आधारित वार्षिक समीक्षा पालिकाको योजना शाखाले गरी नतिजामा आधारित सारांश तयार गरी अनुगमन गर्नेछ ।

(घ) मध्यावधि मूल्यांकनः योजनामा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचक र नीतिहरुका आधारमा योजना कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्यांकन हुनेछ । यस मूल्यांकन टोलीमा योजना सम्वन्धी दखल भएका र अनुभवी पेशाविद्को समूह संलग्न हुनेछन् । मध्यावधि मूल्यांकन टोलीमा रहने अन्य सदस्यहरु र यसको कार्यविधि पालिकाको नगरपालिका सभाले निर्धारण गर्नेछ ।

(ङ) अन्तिम मूल्यांकनः यस दस्तावेजमा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचक र नीतिहरुका आधारमा योजनाको समयावधि सम्पन्न भएपछि अर्थात् योजना सम्वन्धी दखल भएका र अनुभवी पेशाविद्को समूह संलग्न हुनेछन् । अन्तिम मूल्यांकन टोलीमा रहनेअन्य सदस्यहरु र यसको कार्यविधि नगर शभाले निर्धारण गर्नेछ । अन्तिम मूल्यांकनको प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिनेछ ।

६.३.३.अनुगमनको तह:

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका पद्दति अनुसर अनुगमनको तह यसप्रकार हुनेछ;

समुदाय स्तर: समुदाय आफै, संघ/संस्थाहरु जस्तै वियालय, स्वास्थ्य संस्थाहरु

वडा स्तर : वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिती

नगरपालिका स्तर: नगरपालिका स्तरी खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति

६.३.४. सूचक

यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्देश्य अनुसार सुरक्षित खानेपानीको पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा; पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धन, संस्थागत (वियालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धन; जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा; र संस्थागत तथा क्षमता विकास गरि पाँच क्षेत्रको सूचकहरु निर्धारण गरिएको छ। यी यस्ता सुचकहरु विकास गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको मौजुदा आधार रेखा, खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्वन्धी नीति,नियम,मार्गदर्शन र सम्वन्धित योजनाको उदेश्य र कार्यपद्धति लगायतका संरचनालाई ध्यान दिइएको ।

६.३.५. नतिजामूलक अनुगमन खाँका

विषयगत क्षेत्र अनुसारका कार्यक्रमको अनुगमन सम्बन्धित कार्यान्वयन गर्ने निकाय तथा विषयगत समिति, संयुक्त अनुगमन समितिले पटके र आवधिक (चौमासिक, अर्धवार्षिक र बार्षिक) अनुगमन गरी नगरपालिकाको कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने छन् । सहभागितामूलक रुपमा वार्षिक समीक्षा कार्यक्रम र तेश्रो पक्षद्वारा समेत कार्यक्रमको गुणस्तरीयता, लागत प्रभावकारिता र नतिजाको मापन गरिनेछ । योजनाको तेश्रो पक्षद्वारा मध्यावधि तथा अन्तिम मुल्याङ्कन गरी नतिजा सार्वजनिक गरिनेछ । विषयगत क्षेत्रको कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने जिम्मेवारी नगरस्थित विषयगत समितिको हुनेछ । साथै नगर योजना,अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली संचालन निर्देशिकामा उल्लेखित अनुगमनका सूचक र अनुगमन योजना समेत उपयोग गरिनेछ । विषयगत क्षेत्र अनुसारको विस्तृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजनाको खाँका देहाय अनुसार छ ।

	सूचक (मापन गर्ने विषय) विषयगत क्षेत्र विवरण	इकाई	आधार रेखा	लक्ष्य	अनुगमनका विषयहरु (के मापन गर्ने?)	अनुगमनका साधन	अनुगमनको समय	अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी
						नक्साङ्कन/ अध्ययन/ गणना / अध्ययन तथा सर्वेक्षण/ अवलोकन/ नमूना सर्वेक्षण / सहभागितामूलक अनुगमन/ नागरिक अनुगमन	मध्यावधि/ अन्तिम / बार्षिक/ चौमासिक	अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति/ विषयगत समिति / संयुक्त अनुगमन समिति / तेश्रो पक्ष

६.४ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा

नगरपालिकाका सबै जनप्रतिनिधि, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, अन्य कर्मचारी तथा प्राविधिकहरु, कार्यदल सहित संभव भएसम्म संघीय र प्रदेशस्तरीय सम्बन्धित मन्त्रालय/विभाग/कार्यालयका प्रतिनिधिहरु र नगरपलिकामा कार्यरत खासस्व क्षेत्रका सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरु सहित उपस्थितिमा एक दिने मस्यौदा खासस्व योजनाको प्रस्तुती गोष्ठीको आयोजना गरि मस्यौदा खासस्व योजना प्रस्तुत गरिने छ । सो गोष्ठीमा खासस्व योजनामा बुँदागत छलफल गरिनेछ र उपस्थित सहभागीहरुको सुझाव, पृष्ठपोषण प्राप्त गरी मस्यौदा योजनामा समावेश गरि तयार पारिएको योजना तयार पारिएको छ । यसमा वार्ड स्तरमा प्राप्त अल्पकालिन, मध्यकालिन, दीर्घकालिन आयोजनाहरुलाई प्राथमीकीकरण गरि आयोजनामा समावेश गरि यस योजनाका कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ । यसरि तयार पारिएको योजना दस्तावेज पुन: पालिका स्तरीय गोष्ठीबाट प्राप्त सुझाव, पृष्ठपोषण र आयोजनाहरुको

प्राथमीकीकरणको आधारमा यस पालिकाको पहिलो खासस्व योजना तयार गरिएको हो । यसलाई यस नगरको कार्यपालिकामा छलफल गरि पारित गरिने छ र कार्यन्वयनको कार्यविधि निर्माण र स्वीकृति गरि र कार्यान्वयनका लागि जारी गरिने छ । स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनको निर्माण पश्चात तत्काल अनिवार्य रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको हुनेछ । प्रस्तुत दस्तावेजलाई यस पालिकाको एकिकृत योजना समिति र सभामा समेत पेश गरी अनुमोदन गरिने छ । यो दस्तावेज कार्यान्वयनको मूख्य जिम्मेवार निकाय लेकबेशी नगरपालिका स्वयं हुने हुदा सो ले निर्दिष्ट गरेका दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरु हासिल गर्नका निमित्त सरकारी, दातृ निकाय, विकासे संघ-संस्था संगको समन्वय, सञ्जाल र सहकार्यलाई महत्वपुर्ण स्थान दिइनेछ । हरेक वर्ष यो योजनाले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्रगत लक्ष्य तथा उद्देश्य वार्षिक योजना मार्फत प्रतिविम्वित गरी कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । यो योजनाको कार्यान्वयन सन्दर्भमा देखापर्ने सम्भावित समस्या तथा विवादहरु आपसी छलफल तथा समझदारीबाट टुंगो लगाइएको हुनेछ । यसका अतिरिक्त, आवधिक एंव वार्षिक योजनाको समीक्षा गरी प्रस्तुत योजनको अद्यावधिक पनि गर्न सकिनेछ ।

६.४.१ खासस्व योजना स्वीकृति र अवधि

यस खासस्व योजना नगरपालिकाले स्विकृत गरेर नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट पारित गरेको मितिदेखि लागू हुने छ । यस खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (SDP) २०७४-२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी ५ वर्ष (सन२०२९ अर्थात बि. सं २०८६) सम्मको हुनेछ । यो अवधिलाई दुई चरणमा बाँडिएको छ । पहिलो चरण सन २०२३–२०२५ र दाश्रो चरण सन २०२६–२०२९ सम्म हुनेछ । प्रत्येक चरणको समाप्ति र नयाँ चरणमा प्रवेश गर्दा खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ ।

६.४.२ नगरपालिकाको खासस्व संरचना

राज्य पुनर्संरचना पछिको वर्तमान अवस्थामा नगरपालिकामा निश्चित संगठनात्मक स्वरुप रहने हुदा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमहरू पूर्वाधार विकास र वातावरण शाखा अन्तर्गत संचालन गरिने गरिन्छ । खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता कार्यक्रमका लागि छुट्टै वास संरचना बनि नसकेको अवस्थामा यथासक्य चाँडो खासस्वको प्रभावकारी कार्यान्वयका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखाको स्थापना तथा जिम्मेवार कर्मचारीको ब्यवस्थापन गरी त्यसलाई साधन श्रोत सम्पन्न गरेर अगाडि बढ्ने निति यस नगरपालिकाले लिएको छ ।

६.४.३ नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष

यस लेकबेशी नगरपालिका खासस्व समन्वय समितिको रोहवरमा खासस्व कोषको स्थापना गरिने छ । उक्त कोष खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने अन्य संघ संस्थाहरूको पनि सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ । सो कोषको रकम केवल खानेपानी, सरसफाइर स्वच्छता प्रबर्द्धनमा मात्र खर्च गरिने छ ।

खासस्वं समन्वय समितिले कोष संचालन निर्देशिका १ वर्षभित्र तयार गरी कोषको परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ । सो कोषमा देहाय बमोजिमको रकम हुनेछ;

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुनेरकम ।

ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने रकम ।

(ग) नगरसभाबाट कोषमा प्राप्त हुने रकम ।

(घ) दातृ मुलुक, दातृ संस्था, अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय र स्थानीय गैरसरकारी संस्थाबाट कोषको नाममा सोझै प्राप्त भएको रकम ।

(च) कोषलाई अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम ।

अनुसूचीहरु :

अनुसूची१: तथ्याङ्क प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजनामाथि छलफल कार्यशालाका सहभागीहरुको उपस्थिति तथा प्रतिवद्धता

अनुसुचि ४: विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचकगत विवरण

क.स	आधारहरु	सूचकहरु		
		एक तारा	दुई तारा	तिनतारा
1	पानी	१.१.पिउन, हातधुन र सरसफाइ गर्नका लागि पानीको उपलब्धता	१.२.विद्यालयमा पिउनकालागि शुद्धीकरण गरिएको पानीको व्यवस्था	१.३.पिउन र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्धता (प्रतिव्यक्ति दैनिक १२ लि.)
2	शौचालय	२.१.छात्रा तथा छात्रहरूका लागि चुकुल सहितका अलग अलग शौचालय भएको	२.२.बाल, लैङ्गिक , अपाङ्गता र वातावरण मैत्रीयुरिनल र पानी सहितको धारा भएको शौचालयको व्यवस्था	२.३.सुरक्षित स्थानमाबाल, लैङ्गिक, अपाङ्गता र वातावरण मैत्री १:४० शैचालय र विद्यार्थीको अनुपातमा सुविधा सहितदिसा, पिसाबको सुरक्षित निकास तथाव्यवस्था गरिएको
3	वातावरणिय सरसफाई	३.१.ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा सङ्कलन गरी समय समयमा बिसर्जन गर्ने गरिएको	३.२.ठोस फोहरहरूलाई सिसा बाधातुजन्य, नकुहिने र कुहिने गरी अलगअलग डस्टबिनमा सङ्कलन गरी कम्तिमा हप्तामा एक पटक बिसर्जन गर्ने गरिएको	३.३.सामग्रीहरूको प्रयोग घटाउने, पुनःप्रयोग गर्ने र पुन:चक्रणको पद्धति लागु गरी फोहरको व्यवस्थापन गरिएको
4	सफा र हरियाली वातावरण	४.१.विद्यालय सेवाक्षेत्र खुला दिसामुक्त घोषणा भएको	४.२.विद्यालय परिसरभित्रफूलहरू रोपी बगैंचाको व्यवस्था भएको	४.३विद्यालय भित्रको उपयुक्तखालीजमिनमा वृक्षरोपण र करेसाबारीको विकास गरिएको
5	स्वच्छता सुविधा	५.१.पानी र साबुन सहितको हातधुने सुविधाभएको	५.२.समूहमा साबुनपानीले हातधुने स्थायी सुविधा सहित साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएको	५.३.समूहमा साबुनपानीले हातधुने स्थायी सुविधा (४० विद्यार्थी बराबर एक धारा) मा सबैको सहज पहुँचभई नालीवा सोकपिट वा करेसाबारीमा पानीको निकासको व्यवस्था गरिएको
6	स्वच्छता शिक्षा	६.१ सबै कक्षामा स्वच्छता शिक्षा अध्ययन, अध्यापन हुने गरेको र पाँच कक्षा भन्दा माथि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन पठन पाठन गर्ने गरिएको	६.२.विद्यार्थीहरूको व्यावहारिक/जीवनउपयोगी स्वच्छता शिक्षामा सक्रिय सहभागिताहुने गरेको	६.३.स्वास्थ्य तथावातावरण विषयमाविद्यार्थीहरूको व्यक्तिगत सरसफाइ र स्वच्छता व्यवहार का आधारमा अङ्क दिने पद्धतिको अवलम्बन गरिएको
7	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा	७.१.सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि छात्रा शौचालयहरूमा ढकन सहितको डस्टबिन राखिएको	७.२.आकस्मिक अवस्थाकालागि सहज सेनीटरी प्याडको व्यवस्था र प्रयोग गरिएका प्याडहरूको सुरक्षित बिसर्जन गर्न छात्रा शौचालयमा इन्सीनेटर सुविधा भएको	७.३. छात्राहरूले पुनप्रयोग गर्ने सेनिटरी प्याड तयार गर्ने सिप सिकी व्यवहारमा ल्याएका र महिनावारी स्वच्छता सुविधाहरू सञ्चालनमा रहेका
8	संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना	८.१. बालक्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको	८.२.विद्यालय सुधार योजनामा खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता योजना समावेश भएको	८.३. मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था, आवश्यक सिप र जगेडा औजारहरूको व्यवस्थाभएको र नियमित रूपमा तालिका अनुसार शौचालयको सरसफाइ गर्ने गरिएको
9	विपद जोखिम व्यवस्थापन	९.१.शिक्षक तथा बालबालिकाहरूलाई विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धमा क्षमता विकास गरिएको	९.२.खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता समेतको विपतपूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको र जोखिम नक्साङ्कन तयार गरी सबैले देख्ने स्थानमा टाँगिएको	९.३. खानेपानीतथा सरसफाइका संरचनाहरू नेपाल सरकारको स्वीकृत मापदण्ड अनुसार निर्माण भएको
10	अनुगमन तथा जवाफदेहिता	१०.१. खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छताका लागि सम्पर्क शिक्षक (महिलालाई पाथमिकता) को व्यवस्था गरिएको	१०.२. खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको निगरानीमा दैनिक रूपमा शौचालयको सफाइ र साबुनपानीले हातधुने गरिएको	१०.३. खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको सहजीकरणमा खानेपानी, सरसफाइतथा स्वच्छता कर्नर को स्थापना गरिएको

विचालयकोपुरा नाम	वार्ड न	पुरुष विद्यार्थी	पुरुष शिक्षक	महिला विद्यार्थी	महिला शिक्षक	अपांगता भएका पुरुष	अपांगता भएका महिला	१. खानेपानी			२. शौचालय			३. सफा, स्वच्छ र हरियाली वातावरण		
								१	२	३	१	२	३	१	२	३

लेकबेशी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण, सुर्खेत कर्णाली प्रदेश, नेपाल

विद्यालयकोपुरा नाम	वाई न	पुरुष विद्यार्थी	पुरुष शिक्षक	महिला विद्यार्थी	महिला शिक्षक	अपांगता भएका पुरुष	अपांगता भएका महिला	१. खानेपानी			२. शौचालय			३. सफा, स्वच्छ र हरियाली बातावरण		
								१	२	३	१	२	३	१	२	३

विद्यालयकोपुरा नाम	४. स्वच्छता सुविधा			५. स्वच्छता शिक्षा			६. महिनावारी स्वच्छताब्यवस्थापन सुविधा			७. संस्थागत ब्यवस्था तथा दिगोपना			८. विपद् जोखिमब्यवस्थापन			९. अनुगमन तथा जवाफदेहिता		
	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३

ECCC Pvt. Ltd. Bhaktapur 2072

विद्यालयकोपुरा नाम	४. स्वच्छता सुविधा			५. स्वच्छता शिक्षा			६. महिनावारी स्वच्छताब्यवस्थापन सुविधा			७. संस्थागत ब्यवस्था तथा दिगोपना			८. विपद् जोखिमब्यय स्थापन			९. अनुगमन तथा जवाफदेहिता		
	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३	१	२	३